

Positive Behavior Support in de onderwijs-/zorgklas

JODY VAN DEN BIGGELAAR- VAN DER VEEKEN
MASTER EDUCATIONAL NEEDS

Studentnummer: 2033849

Cohort: 2015 -2016

Email: jody.vanderveeken@student.fontys.nl

Studiebegeleiders: Astrid Westerbeek en Yvonne Richards-Vlam

INHOUD

Samenvatting	6
Hoofdstuk 1: Aanleiding en probleemstelling	7
1.1 Werkcontext.....	7
1.2 Probleemstelling.....	8
1.3 Doelstelling	9
1.4 Kernbegrippen	9
1.5 Onderzoeksvraag en deelvragen	10
1.5.1 Onderzoeksvraag.....	10
1.5.2 Deelvragen	10
Hoofdstuk 2: Theoretisch kader	11
2.1 Positive behavior support (PBS) op het Berkenhofcollege.....	11
2.2 PBS pijlers.....	12
Preventie	12
Positieve benadering.....	12
Partnerschap	13
2.3 Drie interventieniveaus.....	14
2.4 Grondslagen van PBS.....	15
2.5 Functie van gedrag.....	15
2.6 Pedagogisch handelen.....	16
2.7 Groepsdynamiek OZA.....	17
Hoofdstuk 3: Onderzoeksstrategie en methoden	18
3.1 Onderzoeksvorm.....	18
3.2 Beperking	19
3.3 Respondenten en belanghebbenden.....	19
3.4 Ethiek en communicatie.....	20
3.5 Onderzoeksopzet en instrumenten	21
Startfase	21
Middenfase	21

Slotfase.....	22
3.6 Validiteit en betrouwbaarheid.....	22
Hoofdstuk 4: Data-analyse en resultaten.....	23
4.1 Nulmeting.....	23
4.2 Interventie actieplan (week 2 t/m 5).....	26
4.3 1 ^e interventie verbeterplan (week 6 t/m 8)	28
4.4 2 ^e interventie verbeterplan (week 10 t/m 13)	30
4.5 Resultaten na uitvoeren actie- en verbeterplannen	31
4.6 Eindmeting	34
Hoofdstuk 5: conclusies en discussie.....	38
5.1 Deelvraag 1.....	38
5.2 Deelvraag 2.....	38
5.3 Deelvraag 3.....	39
5.4 Onderzoeksvraag.....	39
5.5 Discussie	40
5.6 Praktische opbrengst en aanbevelingen	41
Bronnenlijst.....	42
Bijlage 1: Klassenorganisatie checklist PBS leeg.....	42
Bijlage 2: Checklist positieve interactie in de klas (CAT) leeg	46
Bijlage 3: Introductiemail PBS ouders/verzorgers	48
Bijlage 4: Lesformulier 'Pimp my bag'	49
Bijlage 5: Poster 'Ik ben op tijd op school'	50
Bijlage 6: Fotokaart 'Ik ben op tijd op school'	51
Bijlage 7: Lesformulier 'Ik ben startklaar'	53
Bijlage 8: Vragenlijst leerlingen	55
Bijlage 9: Onderzoeksofzet schematisch weergegeven	57
Bijlage 10: Deel uit het logboek.....	60
Bijlage 11: Nulmeting checklist PBS (blz. 1 +2).....	61
Bijlage 12: Nulmeting CAT	63
Bijlage 13: ABC schema.....	65

Bijlage 14: Beloningslijst.....	67
Bijlage 15: Voorbeeld meeneemlijst	69
Bijlage 16: Eindmeting checklist PBS.....	70
Bijlage 17: Eindmeting CAT	74
Bijlage 18: Antwoorden vraag 1 en vraag 2 digitale vragenlijst leerlingen.....	76

In dit actieonderzoek gaat de onderzoeker antwoord krijgen op de vraag welke interventies ingezet kunnen worden om ervoor te zorgen dat de leerlingen uit de onderwijs-/zorgklas startklaar zijn bij aanvang van de lessen. Hierbij wordt de Positive Behavior Support (PBS) aanpak gehanteerd.

PBS wordt door Golly en Sprague (2015) beschreven als een evidence based systeem om met een preventieve aanpak schoolbreed, gericht op alle leerlingen, het schoolklimaat positief te beïnvloeden.

De onderwijs-/zorgklas (OZA) waar het onderzoek plaatsvindt bestaat uit 10 leerlingen in de leeftijd van 12 tot 18 jaar, met psychiatrische problematiek en/of gedragsproblemen. De groepssamenstelling wisselt gedurende het schooljaar. Er komen leerlingen bij en er stromen tussentijds uit. De leerlingen die in deze klas worden geplaatst, wonen op één van de behandelgroepen van X. Het lukt deze leerlingen niet om in een grote cluster 4 setting te functioneren. De OZA is gevestigd op hetzelfde terrein als de behandelgroepen.

In het theoretisch kader worden de elementen en principes van PBS besproken. Daarnaast wordt de functie van gedrag, het pedagogisch handelen en de groepsdynamiek nader toegelicht.

Mede op grond van de literatuur en op basis van data worden interventies ingezet. Deze vinden plaats volgens het model van Schuman (2009). Tijdens het onderzoek zijn drie cyclussen doorlopen. Na het opstellen en uitvoeren van het eerste interventie actieplan, volgen twee interventieverbeterplannen. In totaal worden 18 interventies ingezet, waarvan 70% van de interventies gericht is op preventief handelen. Hieronder wordt onder andere het aanpassen van de klassenorganisatie en aanpassingen in de dagstructuur van de behandelgroepen verstaan. De overige 30% bestaat uit lessen in goed gedrag die in de klas worden gegeven en de implementatie van het beloningssysteem.

De data wordt verzameld middels checklist, turflijsten, SWIS rapportages en een vragenlijst. Tijdens de start van het onderzoek is gebruik gemaakt van een nulmeting. Tijdens het onderzoek zijn meerdere tussenmetingen gedaan en tot slot is gebruik gemaakt van een eindmeting. Uit de resultaten van het onderzoek blijkt dat de verschillende interventies ertoe hebben bijgedragen dat 90% van de leerlingen bij aanvang van de lessen 'startklaar' zijn in tegenstelling tot het begin van dit kalenderjaar met een score van 35%.

HOOFDSTUK 1: AANLEIDING EN PROBLEEMSTELLING

In dit hoofdstuk wordt de werkcontext, probleemstelling en doelstelling beschreven. Het hoofdstuk wordt afgesloten met de kernbegrippen, onderzoeksvraag en deelvragen.

1.1 WERKCONTEXT

De school waar ik sinds 2009 als groepsdocent werkzaam ben, is het Berkenhofcollege in Breda. De doelgroep bestaat uit jongeren van 12 t/m 18 jaar, met psychiatrische problematiek en/of gedragsproblemen. Er zitten in totaal 180 leerlingen op het Berkenhofcollege. Daarnaast functioneren de leerlingen op didactisch gebied op het niveau van praktijkgericht onderwijs. Deze school biedt onderwijs op maat en sluit aan bij de specifieke onderwijsbehoeften van iedere leerling.

Een kleine doelgroep, 5% van het totaal aantal leerlingen, lukt het niet om in een grote cluster 4 setting, zelfs met geringe hoeveelheid aan vrijheden, te functioneren. Dit heeft als resultaat dat deze leerlingen niet naar school gaan en vaak, in verband met de leerplicht, tot hun 18^e thuis of op een woonvoorziening tot de 'thuiszitters' behoren. Vanaf de leeftijd van 18 jaar wordt vanuit de overheid geld beschikbaar gesteld om bijvoorbeeld naar een sociale werkvoorziening te gaan. In 2013, door de invoering van passend onderwijs, is er voor regio Breda een systeem bedacht om de thuiszittende, leerplichtige kinderen die op behandelgroep X. wonen op te vangen in een klas met een onderwijs-/zorg arrangement (OZA). Deze klas bevindt zich op het terrein waar de leerlingen wonen. Op deze manier kan het onderwijs met kleine stapjes opgebouwd worden, met als doel dat de leerling uiteindelijk weer terug naar school kan en meer deel kan uitmaken van de maatschappij.

De OZA telt in januari 2017 10 leerlingen in de leeftijd van 12 tot 18 jaar. Gedurende het jaar stromen leerlingen uit en komen er leerlingen bij. Vier leerlingen komen de volledige lestijd naar school en zes leerlingen zijn met een opbouwtraject bezig en volgen deeltijdonderwijs. Er is sprake van een heterogene groep leerlingen. 90% van de leerlingen woont op hetzelfde terrein als waar de OZA gevestigd is. Op dit moment bestaat de groepsgrootte uit 9 jongens en 1 meisje. De niveaus lopen uiteen van niveau groep 3 basisschool tot en met niveau 2 voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs basisberoepsgerichte leerweg (VMBO BBL). Deze verschillen in leeftijd en niveau zijn groter dan op de hoofdlocatie. Al de leerlingen in de OZA krijgen les op maat. Iedere leerling heeft zijn eigen lesprogramma, waarnaast dagelijks ook klassikale lessen gegeven worden om de sociaal-emotionele competenties te ontwikkelen. We willen leerlingen om leren gaan met diversiteit en uitgaan van wat de leerlingen eventueel samen kunnen bereiken. Dit gebeurt voornamelijk met lessen die gaan over cultuur en maatschappij. De enige overeenkomst

die de leerlingen hebben, is dat ze het binnen een grotere speciaal onderwijs setting onvoldoende functioneren. Deze groep leerlingen heeft in een kleine setting altijd nabijheid en sturing nodig. De leerlingen die binnen de OZA worden geplaatst, zijn minimaal 4 keer gewisseld van school en 70% van de leerlingen heeft bij aanvang langer dan 2 maanden geen onderwijs genoten. Daarbij is 80% van de leerlingen en ouders het vertrouwen in het onderwijs kwijt. Om deze leerlingen weer succeservaringen op te laten doen, wordt op individueel didactisch niveau met een opbouwschema gewerkt. Dit met als hoofddoel binnen twee jaar terug naar een grotere cluster 4 onderwijssetting te kunnen doorstromen.

1.2 PROBLEEMSTELLING

De populatie binnen Het Berkenhofcollege is door de invoering van passend onderwijs veranderd. Leerlingen met lichte gedragsproblemen die voorheen naar het speciaal onderwijs gingen, blijven nu op de reguliere scholen met extra begeleiding. Hierdoor bestaat de populatie leerlingen momenteel uit leerlingen met zware gedragsproblemen. Op deze verzwaring van de populatie waren wij als school niet goed voorbereid. Binnen de hoofdlocatie en de dependance waar de OZA zich bevindt, vinden dagelijks conflictsituaties plaats. Een groot deel van de leerlingen, met internaliserende en externaliserende gedragsproblematieken, hebben moeite zich te houden aan de schoolregels, met escalaties als gevolg. De gedragsescalaties gaan in 2/3 van de gevallen gepaard met verbaal en fysiek geweld. De reactie hierop is straf. Deze aanpak heeft niet het gewenste effect, gezien het feit dat de escalaties niet afnemen. Onder andere door dit negatieve schoolklimaat zijn in de afgelopen jaren acht collega's weggegaan en kampen we momenteel met een personeelstekort. Om het tij te keren en de veiligheid voor het personeel en leerlingen te vergroten, is Het Berkenhofcollege begin 2016 gestart met de implementatie van School Wide Positive Behavior Support, ook wel PBS genoemd. Deze systematische en schoolbrede aanpak is in 2008 vanuit Amerika in Nederland geïntroduceerd door onder andere initiatiefnemer Ferko Öry. Uit onderzoek is gebleken dat, mits op de juiste manier uitgevoerd, de aanpak bewezen effectief is. De implementatie heeft vooral effect op leerlingen met externaliserende gedragsproblematiek (Barrett et al., 2008; Muscott et al, 2008). Dit wordt in hoofdstuk twee nader toegelicht.

Tijdens de start in september 2015 van de Master Special Educational Needs (SEN) ben ik in aanraking gekomen met PBS. Ik heb mijn enthousiasme samen met een andere collega over weten te brengen bij de commissie van begeleiding bij ons op school, met als resultaat de implementatie van PBS. Mijn idee was om de vertaalslag van PBS op de hoofdlocatie te maken naar de OZA die op een dependance acht kilometer van de hoofdlocatie is gevestigd, om zo het klassenklimaat te verbeteren. Aangezien de start van de invoering van PBS op de hoofdlocatie traag verloopt, heb ik samen met de externe PBS coach mevrouw T. Das besloten om alleen de

kernwaarden van de hoofdlocatie als leidraad te gebruiken voor de implementatie van PBS binnen de OZA. Dit zodat de implementatie van PBS binnen de OZA toch mogelijk wordt gemaakt.

1.3 DOELSTELLING

Door binnen de OZA meer te waarderen en gewenst gedrag te bekrachtigen, verminderen de gedragsproblemen, waardoor er een positief, veilig en voorspelbaar schoolklimaat ontstaat. Hierdoor kunnen de leerlingen zich optimaal ontwikkelen. Daarnaast kan dit het werkplezier voor mijzelf en mijn collega's van de OZA vergroten.

Bij de leerlingen die binnen de OZA worden geplaatst, wordt gebruik gemaakt van individuele behandelplannen. Dit is te vergelijken met de rode interventies binnen de PBS piramide. Dit wordt nader toegelicht in hoofdstuk 2. In het behandelplan staan voor iedere leerling individuele afspraken, die per leerling af kunnen wijken. Deze verschillende manieren van aanpak werken verwarrend voor onder andere de leerlingen van de OZA en mij als groepsleerkracht en zijn hierdoor minder effectief dan gehoopt. Met behulp van dit praktijkgericht onderzoek wil ik systematisch en planmatig onderzoeken of de leerlingen door middel van interventies kan laten voldoen aan de gedragsverwachtingen die horen bij mijn moeilijke onderwijssituatie; startklaar zijn voor de lessen. Hiermee wordt onder andere bedoeld; op tijd komen, de juiste spullen bij je hebben, waardevolle spullen inleveren en met de juiste materialen aan de eigen tafel gaan zitten. Uit een eerste screeningsmoment, uitgevoerd in week 50 van 2016 en bij de start van kalenderjaar 2017, blijkt dat 75% van de leerlingen structureel te laat komt in de OZA. Daarnaast heeft 60% van de leerlingen niet de juiste materialen bij zich. Het te laat binnen komen van de leerlingen verstoort de lesactiviteit met escalaties tot gevolg. Het vergeten van onder andere de sportspullen zorgt voor een verstoring van de start van de sportles.

1.4 KERNBEGRIPPEN

Onderstaande kernbegrippen staan centraal binnen mijn onderzoek:

- (School Wide) Positive Behavior Support (PBS)
- Gedragsverwachtingen
- Groene interventies
- Moeilijke onderwijssituatie (MOS)
- Onderwijs-/zorgklas (OZA)

1.5 ONDERZOEKSVRAAG EN DEELVRAGEN

Op basis van bovengenoemde aanleiding en probleemstellingen kom ik tot onderstaande onderzoeksvraag en deelvragen.

1.5.1 ONDERZOEKSVRAAG

Met welke interventies kan ik er als groepsleerkracht voor zorgen dat leerlingen uit de onderwijs-/zorgklas startklaar zijn bij aanvang van de lessen?

1.5.2 DEELVRAGEN

1. Welke interventies vanuit de PBS aanpak zijn zinvol voor mijn praktijksituatie?
2. Op welke manier kunnen interventies ingezet worden binnen de onderwijs-/zorgklas, rekening houdend met de populatie?
3. Hoe ervaren de leerlingen het opvolgen van de gedragsverwachtingen na de implementatie van PBS?

In het theoretisch kader worden de elementen en principes van PBS besproken. Daarnaast wordt de functie van gedrag, het pedagogisch handelen en de groepsdynamiek nader toegelicht.

2.1 POSITIVE BEHAVIOR SUPPORT (PBS) OP HET BERKENHOFCOLLEGE

PBS wordt door Golly en Sprague (2015) beschreven als een evidence based systeem om met een preventieve aanpak schoolbreed, gericht op alle leerlingen, het schoolklimaat positief te beïnvloeden (zie figuur 2.1). Leerlingen vertonen soms ongewenst gedrag omdat zij niet precies weten wat er van hen verwacht wordt, of dat het ertoe doet hoe zij zich gedragen.

De school formuleert kernwaarden met daarbij heldere gedragsverwachtingen die worden aangeleerd en ingeoefend. De kernwaarden van het Berkenhofcollege zijn: Respect, Betrokkenheid en Veiligheid.

Binnen PBS wordt minimale aandacht gegeven aan klein ongewenst gedrag en na groot ongewenst gedrag volgen eenduidige en effectieve consequenties. Het gewenste gedrag wordt veelvuldig positief bekrachtigd met als regel 4:1. Dit wil zeggen vier keer positieve feedback tegenover één correctie. Zo verschuift het zien en bestraffen van ongewenst gedrag naar het aanleren en zien van gewenst gedrag. Dit is de beste verhouding voor het ontwikkelen van een goede band tussen leraar en kind (Bradshaw, O'Brennan & McNeely, 2008; Lambert, Bradshaw, Cammack & Jalongo, 2011). Het gedrag wordt geregistreerd en geanalyseerd. Op basis van de verkregen data kan de moeilijke onderwijssituatie (MOS) bepaald worden. Deze MOS wordt vervolgens middels interventies verkleind tot minder of geen MOS. Hierbij werkt een school nauw samen met ouders, verzorgers en hulpverleners. Het Berkenhofcollege maakt sinds medio 2016 gebruik van het online registratiesysteem SWIS Suite om data te verzamelen.

Uit onderzoek blijkt dat na toepassing van PBS, kinderen tot 50% minder vaak voor straf de klas uit worden gestuurd en dat die verbetering gedurende de jaren daarna blijft bestaan, mits de aanpak blijvend wordt, toepast (Irvin, Tobin, Sprague & Vincent, 2004). Daarnaast ervaren leerkrachten die op een PBS-school werken meer plezier in hun werk dan op een school waar dit niet is geïmplementeerd (Irvin, Tobin, Sprague, Sugai & Vincent (2004).

figuur 2.1: De vijf pijlers van SWPBS anno 2016. (Nelen et al, 2016)

2.2 PBS PIJLERS

Het huis van PBS bestaat uit vijf pijlers (figuur 2.1). De kernwaarden zijn reeds bepaald en de pijler data komt in hoofdstuk 3 en 4 aan bod. De overige drie pijlers; preventie, positieve benadering en partnerschap vormen een belangrijke basis voor het handelen tijdens mijn onderzoek. Met die reden worden zij hieronder nader toegelicht.

PREVENTIE

Preventieve maatregelen om probleemgedrag te voorkomen, zijn het aanpassen van het klassenmanagement en de leeromgeving. Het klassenmanagement is makkelijker te beïnvloeden dan het gedrag dat de leerlingen laten zien (Knoster, 2014). Je kunt ongewenst gedrag beter voorkomen dan genezen. Uit onderzoek blijkt dat in gestructureerde ruimtes waarin afleiding en rommel minimaal zijn, leerlingen goede resultaten behalen en leraren het prettig vinden om te werken (Simonsen et al. 2008). Hier is echter geen vaste manier voor. Door klassenroutines effectief te gebruiken weten de leerlingen wat ze kunnen verwachten en doorlopen ze de lessen en schakelmomenten met minimale aanwijzing. Daarnaast is het van belang om de klas zo in te richten zodat het gewenst gedrag bevordert wordt. Wat betreft de inrichting gelden richtlijnen die gewenst gedrag kunnen bevorderen om ongewenst gedrag te voorkomen, zoals onder andere het zorgen voor zo min mogelijk rommel en afleiding, zorgen voor adequaat toezicht, de looproutes en zitplaatsen bepalen en de tafelopstelling aan de manier van lesgeven aanpassen (Simonsen & Myers, 2016). Om na te gaan of je klassenmanagement volstaat, zijn er verschillende checklists samengesteld. Onder andere de 'klassenorganisatie checklist PBS' (Golly & Sprague, 2015). Deze wordt voor het verzamelen van data toegepast.

POSITIEVE BENADERING

Een effectief klassenmanagement is niet voldoende om gewenst gedrag te bevorderen. De lessen moeten ook pakkend en effectief zijn, want voor alle leeftijdsgroepen geldt dat actieve deelname van leerlingen hun gedrag en leerprestaties ten goede komt (Simonsen et al. 2008). Aangezien de leerlingen binnen de OZA in leeftijd en niveau verschillen, wordt in 90% van de theorievakken individueel gewerkt. Twee algemene principes worden gebruikt waarvan de effectiviteit bewezen is en die in alle contexten te implementeren zijn (o.a. Macsuga-Gage & Simonsen, 2015; Haydon et al., 2009; Darch & Kame'enui, 2004). Dit zijn het bieden van veel gelegenheden om te reageren en het zorgen voor variaties in je opportunity to respond (ORT's). Een ORT is iedere handeling van de leraar die een waarneembare reactie oproept van een leerling.

Wanneer sprake is van gedragsproblemen is het belangrijk om de antecedente kant, de aanleiding, van het gedrag te beïnvloeden (Bronfenbrenner, 1977). Wanneer probleemgedrag belonend is geweest voor een groep of leerling, kost het veel tijd om dit om te buigen naar gewenst gedrag. Bijvoorbeeld een leerling die zijn rekentoets wil vermijden, gaat clownesk gedrag vertonen, zodat hij de klas uitgestuurd wordt. Dit zorgt ervoor dat hij de toets op dat moment niet hoeft te maken. Het clowneske gedrag, wat als probleemgedrag gezien wordt, heeft belonend gewerkt aangezien hij de klas is uitgestuurd en zo zijn rekentoets heeft kunnen vermijden.

Het gewenste gedrag wordt binnen PBS middels lessen in gedrag aangeleerd (Smith & Sprague, 2004). Hierbij wordt niet uitgegaan van wat de leerlingen niet kunnen, maar van wat leerlingen wel kunnen. De focus wordt gelegd op de gedragsverwachting. Net zoals het aanleren van breuken bij het vak rekenen, wordt het gedrag voorgedaan, nagedaan en geoefend. Op deze manier is het voor de leerlingen duidelijk wat er van hen verwacht wordt. Ook worden deze gedragsverwachtingen zichtbaar gemaakt in de ruimtes van de school. Wanneer een leerling zich aan de gedragsverwachting houdt, wordt dit positief bekrachtigd door middel van positieve mondelinge feedback en bijvoorbeeld een complimentenkaartje of een token ofwel: een waardering. Deze waardering wordt direct en veelvuldig gegeven na het laten zien van het gewenste gedrag. Dit wordt in een afgesproken periode gedaan. In een later stadium, wanneer meer dan 80% van de leerlingen het gewenste gedrag laten zien, wordt er onverwacht en minder vaak beloond middels een kaartje of token (uitdoven). Leerkrachten blijven wel mondeling positieve feedback geven (regel 4:1). Daarvoor in de plaats wordt er direct en veelvuldig gewaardeerd bij een nieuwe aan te leren gedragsverwachting. Voor het verzilveren van de fysieke beloningen, hebben de leerlingen verschillende opties. Ze kunnen bijvoorbeeld sparen voor een individueel- of groepsdoel.

Om na te gaan of deze positieve interactie in de klas aanwezig is, kan de 'checklist positieve interactie in de klas' (Classroom Assistance Tool, CAT, 2010) ingevuld worden. Deze wordt voor het verzamelen van data toegepast.

PARTNERSCHAP

De school en ouders/verzorgers moeten partners zijn in het ondersteunen van leerlingen en hen helpen bij het opdoen van sociale vaardigheden. Steun van ouders en andere betrokkenen, kan de effectiviteit van willekeurig welke interventie dan ook aanmerkelijk laten toenemen (Walker, Ramsey & Gresham, 2004). De leerlingen hebben optimale support nodig om op school succesvol te zijn, dus ouders/verzorgers als extra hulpbron toevoegen komt de leerlingen ten goede. Dit heeft als gemeenschappelijk doel het succes van de leerling (Bush, Ladd & Herald, 2006).

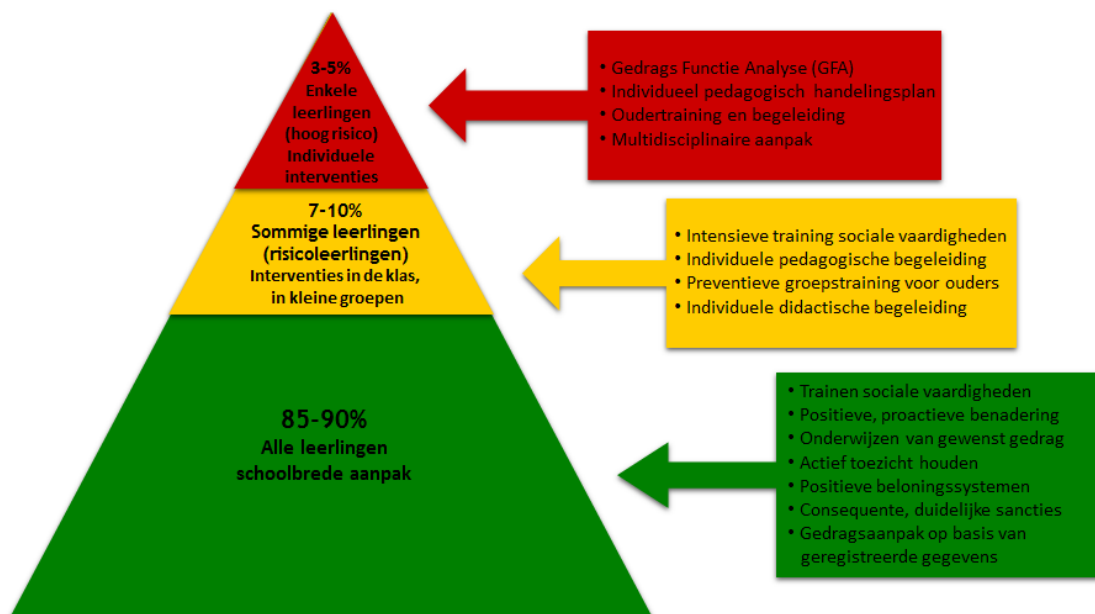
De leerlingen die in de OZA geplaatst zijn, wonen op een behandelgroep van X. Bij de meerderheid van de leerlingen spelen de ouders een kleine rol binnen hun leven. De leefwereld speelt zich met name op de behandelgroep af. Iedere leerling heeft een persoonlijk begeleider,

daarnaast zijn er meer dan 15 verschillende groepsleiders per behandelgroep bestaande uit 6 cliënten. Deze groepsleiders worden aangestuurd door één persoon, de senior. Aangezien de persoonlijk begeleiders en senioren niet fulltime werkzaam zijn, kan het enige tijd duren voordat de informatie van school alle betrokkenen heeft bereikt.

2.3 DRIE INTERVENTIENIVEAUS

PBS is geen programma met voorgeschreven procedures die op alle scholen op dezelfde manier ingezet kunnen worden (Renshaw, Young, Calderella & Christensen, 2008). Het is een systeembenadering op basis van drie adaptieve en flexibele basisprincipes (Sugai & Horner, 2006) en de drie niveaus van leerling ondersteuning (Turnbull et al., 2002).

PBS richt zich op drie niveaus van de school (figuur 2.2): het primaire interventieniveau voor alle leerlingen in alle schoolsituaties (85-90%), dit zijn de groene interventies. Tijdens dit onderzoek wordt de nadruk gelegd op effectieve interventies die gelden voor alle leerlingen in de OZA. Het secundaire interventieniveau voor groepjes leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben om gewenst gedrag te kunnen ontwikkelen (7-10%), dit zijn de oranje interventies. Als laatste enkele leerlingen die een intensieve zorg voor hun gedrag nodig hebben (3-5%). Dit zijn de rode interventies (Sprague & Walker, 2000).

figuur 2.2: Bewerking van de piramide (P5) van de implementation blueprint. (<https://www.pbis.org/blueprint/implementation-blueprint>)

2.4 GRONDSLAGEN VAN PBS

PBS is gebaseerd op een stroming binnen de psychologie, het behaviorisme en empirisch onderzoek. Binnen de gedragswetenschappen zijn er twee theorieën om te verklaren waarom bepaald gedrag zich voordoet. Veel wetenschappers hebben een bijdrage geleverd aan deze theorie. De bekendste zijn Pavlov (1849-1936) met de respondente of klassieke conditionering, hierbij wordt de nadruk gelegd op 'reflextief' of 'onwillekeurig' gedrag dat optreedt onder bepaalde voorwaarden. Daartegenover Skinner (1904-1990) met de operante conditionering dat gericht is op gedrag dat invloed uitoefent op de omgeving om consequenties uit te lokken, oftewel willekeurig gedrag. Het gedrag is aangeleerd en vrijwillig en is dus geen reflex. Omdat Skinner zijn toepassingen voornamelijk in een laboratorium liet plaatvinden, was er behoefte om dit op het dagelijks leven toe te passen en hierbij probleemgedrag op te lossen. Hierbij heeft de methode Applied Behavior Analysis (ABA), gericht op sociaal relevante problemen, aan bijgedragen (Baer, Wolf & Risley, 1968). Deze methode maakt gebruik van theoretisch onderbouwde interventies om gedrag van individuen te veranderen.

2.5 FUNCTIE VAN GEDRAG

Het gedrag wat een leerling laat zien heeft een doel. Het doel kan zijn iets te willen verkrijgen of iets te willen vermijden (Overveld, 2012). Een leerling heeft snel door welke strategie wel of minder goed werkt om te krijgen wat hij wil. Een leerling zal een effectieve strategie vaker toepassen dan een niet effectieve strategie. Zo kan het gebeuren dat een leerling onder een moeilijke computeropdracht uitkomt door hard door de klas te roepen. De leerkracht stuurt de leerling uit de klas en de leerling hoeft de opdracht niet te maken. Deze leerling heeft ontdekt dat ongewenst gedrag een effectieve strategie is om te krijgen wat hij wil. Probleemgedrag kan daarmee aanhouden of zelfs verergeren (Crone & Horner, 2014)

De gedragstheoretische of sociale leertheorie gaat ervan uit dat gedrag berust is op drie basisbouwstenen:

- Antecedents (antecedenten, A)
- Behavior (gedrag, B)
- Consequences (consequenties, C)

Dit ABC-schema (figuur 2.3) wordt in het Nederlands ook wel gebeurtenis – gedrag – gevolg schema (GGG-schema) genoemd (Baard, 2015).

Het begrijpen van het doel van het gedrag, de gebeurtenis en de gevolgen geeft ons de mogelijkheid om geschikte interventies uit te werken om het gedrag te veranderen.

figuur 2.1: ABC schema (Krab, Engelen-Snaterse, & De Boer-Boosman, 2015)

2.6 PEDAGOGISCH HANDELEN

Marzano (2007) heeft in samenwerking met meerdere wetenschappers onderzoek gedaan naar de effectiviteit van interventies en strategieën in het onderwijs in de afgelopen 35 jaar. Uit de meta-analyse, uitgevoerd door Stage en Quiroz (1997), blijkt dat de effectgrootte het grootst is bij de combinatie van straffen en belonen, in plaats van het kiezen voor één principe. Deze conclusie trekken Andy Miller, Eamon Ferguson en Rachel Simpson (1998) eveneens in hun overzicht van de onderzoeksliteratuur: “Naar aanleiding van de resultaten van deze studies zouden scholen zeer zeker in de gelegenheid moeten worden gesteld een ‘gezonde balans’ te vinden tussen belonen en straffen.” (p.56). In het onderwijs worden voornamelijk de termen belonen en straffen gebruikt. Teitler (2015) benoemt dat waarderen van gewenst gedrag en afkeuren van ongewenst gedrag betere termen zijn dan belonen en straffen, omdat ze betrekking hebben op het gedrag. In tabel 2.4 zijn vier disciplinaire methodes uitgelicht, omdat zij het effect laten zien op de afname van ongewenst gedrag (Marzano & Pickering, 2010). Hierbij wijst Marzano er echter wel op dat uit onderzoek blijkt dat het grote effect bij straffen alleen betrekking heeft op ‘milde’ straffen. Wanneer leerkrachten probleemgedrag negeren en er geen consequenties op laten volgen, is het effect van afnemen van ongewenst gedrag laag. Leerlingen weten dan immers niet wanneer hun gedrag gewenst of ongewenst is.

Effecten van methoden om ordeverstoring in de groep tegen te gaan		
Disciplinaire methode	Gemiddelde effectgrootte	Percentiele afname van verstorend gedrag
Belonen	0,86	31
Straffen	0,78	25
Geen directe consequentie	0,64	24
Straffen en belonen	0,97	33

Tabel 2.4 Bron: Stage, S.A., & Quiroz, D.R. (1997). A meta-analysis of interventions to decrease disruptive classroom behaviour in public education settings. *School Psychology Review*, 26(3), 333-368

PBS wordt gezien als aanpak voor het creëren van gewenst gedrag (Golly & Sprague, 2015). Ondanks de resultaten uit bovenstaand onderzoek deelt niet iedereen deze mening. Ryan en Deci (2000) vinden dat door het belonen de intrinsieke motivatie afneemt en ze alleen extrinsiek worden gemotiveerd, waardoor het gedrag weer verdwijnt als het niet meer wordt beloond. Ook Kuper (2014) geeft aan dat PBS grotendeels gericht is op het extern motiveren van leerlingen in plaats van het aanboren van intrinsieke motivatie. Hij geeft aan; zolang taken van buitenaf worden opgelegd, zal dit ten kosten kunnen gaan van hun eigen intrinsieke motivatie. Pink (2010) en Robinson (2009) geven aan dat scholen zich meer moeten richten op talent- en passieontwikkeling. Dit leidt volgens hen tot meer intrinsieke motivatie en inspiratie, met afname van gedragsproblemen als gevolg. Naar mijn mening is het onderwijs in een opmars om het schoolsysteem interessanter te maken voor leerlingen om de intrinsieke motivatie aan te spreken. Gezien het feit dat dit moeilijk te realiseren is en veel schooltaken minder interessant of plezierig zijn, is het activeren van de extrinsieke motivatie zeer belangrijk (Ryan & Stiller, 1991).

Soenens, Versteenkiste, Sierens en Lens (2005), Dweck (2010) en Hattie en Timberley (2007) geven aan dat het positief bekrachtigen moet worden ingezet als positieve feedback op het handelen. Leerlingen krijgen op die manier de bevestiging dat zij goede keuzes maken. Hierbij is het wel van belang dat de leerlingen uitleg krijgen over het belang van de regels. PBS is ook voor leerlingen met gedragsproblemen een geschikte aanpak. De preventieve en consequente aanpak verschaft veel duidelijkheid. Hierdoor wordt er minder probleemgedrag geobserveerd (Horner, Sugai, Todd & Lewis-Palmer, 2005). Dit maakt dat de PBS aanpak geschikt kan zijn voor de populatie leerlingen op Het Berkenhofcollege.

2.7 GROEPSDYNAMIEK OZA

Binnen de OZA wisselt de groepssamenstelling continu. Dit is te verklaren doordat er gedurende het jaar leerlingen in- en uitstromen. Daarnaast volgt op dit moment 60% van de leerlingen deeltijdonderwijs. De onderwijstijden verschillen per leerling. De wisselende groepssamenstelling heeft als gevolg dat de groepsvorming niet verder komt dan de fase 'storming' (Overveld, 2012). De fase die hierna volgt is 'performing'. In deze fase moeten de rollen binnen de groep vaststaan, maar door de wisselende groepssamenstelling is de strijd om invloed en het verkrijgen van een leiderspositie een terugkomend proces binnen de OZA. Alle leerlingen starten met een aantal lesuren verspreidt over de dag. Dit wordt, indien mogelijk, uitgebreid tot hele schooldagen.

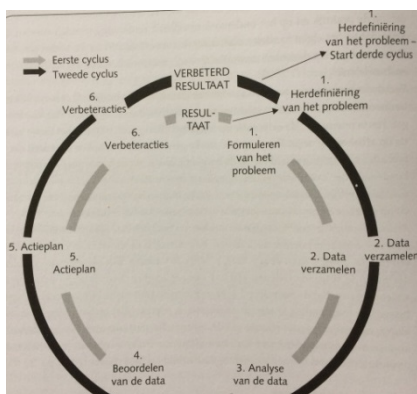
HOOFDSTUK 3: ONDERZOEKSSTRATEGIE EN METHODEN

In dit hoofdstuk wordt de vorm van het onderzoek beschreven. Verder worden de beperkingen, respondenten en betrokkenen, ethiek en communicatie, onderzoeksopzet en instrumenten, validiteit en betrouwbaarheid nader toegelicht.

3.1 ONDERZOEKSVORM

Het onderzoek wordt uitgevoerd binnen het kritisch-emancipatorische paradigma (De Lange et al, 2011). Dit paradigma wordt beschreven als een zienswijze. Door middel van huidig onderzoek wordt een bestaande situatie veranderd. Dit is nodig aangezien het praktijkprobleem niet opgelost kan worden binnen de bestaande kaders om het klimaat positief te beïnvloeden.

Bij dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van de principes van een actieonderzoek, welke uit twee delen bestaat. Het onderzoeksdeel; waarin relevante literatuur bestudeerd wordt, data wordt verzameld, geanalyseerd en beoordeeld wordt om zo tot een actieplan te komen. Het tweede betreft het handelingsdeel; waarin groene interventies worden aangeboden en een beloningssysteem wordt inzet om mijn beroepspraktijk te verbeteren (De Bruïne, e.a., 2011). De focus wordt gelegd op het verbeteren en vernieuwen van de beroepspraktijk (De Lange et al, 2011) en het handelen van mij als groepsleerkracht, waarbij verschillende interventies worden ontwikkeld, uitgeprobeerd, geëvalueerd en bijgesteld. Vervolgens kunnen verbeteracties ingezet worden. Zo wordt invloed uitgeoefend op de eigen situatie, dit wordt empowerment genoemd. Dit is een belangrijk instrument bij professionele ontwikkeling (Ponte, 2006). De kwaliteit van vakmanschap van leraren is belangrijk. Uit onderzoek (Marzano, 2007) blijkt dat dit meer invloed heeft op de leerresultaten van leerlingen dan het effect van school.

figuur 3.1: Schumans model van actieonderzoek (Schuman, 2009)

Het onderzoek is gericht op het leren van de leerlingen, hieraan gaat het leren van mij als groepsleerkracht vooraf. Bij het vormgeven van het onderzoek maak ik gebruik van de aanpak van Schuman (2009) (figuur 3.1). Schuman geeft aan dat actieonderzoek bijna nooit volgens een rechtlijnig traject met duidelijke onderscheidbare stappen verloopt. Daarentegen verloopt het proces dynamisch, complex en soms chaotisch. Hierin kunnen de verschillende fasen door elkaar lopen, parallel aan elkaar zich ontwikkelen en/of in elkaar overgaan.

3.2 BEPERKING

Het uitvoeren van een actieonderzoek is tijdrovend en kost energie. Daarom is de keuze gemaakt om de focus op één moeilijke onderwijssituatie te leggen. Het betreft een moeilijke onderwijssituatie die ik als groepsleerkracht middels interventies kan verbeteren, hierbij heb ik de collega's die de praktijklessen in de middag verzorgen (nog) niet nodig. Door niet afhankelijk te zijn van collega's, vermindert dit de beperking om het onderzoek uit te voeren. Volgens De Lange et al. (2011) ontbreekt het bij het uitvoeren van het onderzoek vaak aan wil en tijd, wanneer de probleemstelling niet zinvol wordt geacht. Wanneer de resultaten betekenisvol zijn voor mijn collega's, zal de intrinsieke motivatie van hen voor de PBS implementatie worden bevorderd (Verbiest, 2008). In eerste instantie voer ik dit onderzoek uit om te onderzoeken of de leerlingen zich middels groene interventies aan de gestelde gedragsverwachting kunnen voldoen en daarnaast om mijn eigen handelen in de klas te verbeteren. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de PBS aanpak. Na dit onderzoek wordt mijn kennis en ervaring gedeeld met het team van de hoofdlocatie.

3.3 RESPONDENTEN EN BELANGHEBBENDEN

Het onderzoek wordt uitgevoerd binnen de OZA. Deze bestaat uit tien leerlingen (N=10), negen jongens en één meisje. De leerlingen zijn in de leeftijd van twaalf tot achttien jaar. Deze leerlingen gaan middels groene interventies en onder andere het invoeren van een beloningssysteem, te maken krijgen met veranderingen.

De ouders van de leerlingen, voogden en begeleiders van de behandelgroepen worden door mij geïnformeerd over de implementatie van PBS. Dit wordt gedaan middels de weekmail en de jaarlijkse leerlingbespreking in februari. De acht persoonlijk begeleiders en drie senioren die op de behandelgroepen werken, gaan meedenken bij de in te zetten interventies. Ook de drie groepsleiders en de onderwijsassistent die drie middagen in de week de praktijkvakken; koken, handvaardigheid, zorg in en om het huis en techniek verzorgen, worden wekelijks mondeling geïnformeerd over de vorderingen van het onderzoek.

Aangezien ik de groep grotendeels alleen draai en deze gevestigd is op een dependance, werk ik niet dagelijks intensief samenwerken met collega's van de hoofdlocatie. Wel ga ik de onderwijsassistent inzetten om de checklist positieve interactie in de klas (CAT) in te laten vullen en hem na iedere interventie feedback vragen hierover. Daarnaast houd ik de externe PBS coach mevrouw T. Das en de orthopedagoog van de hoofdlocatie op de hoogte van de data analyses om middels hun feedback effectieve verbeteracties op te stellen.

3.4 ETHIEK EN COMMUNICATIE

Voor het beschrijven van de ethiek, maak ik gebruik van de HBO gedragscode praktijkgericht onderzoek (Andriessen e.a., 2010).

Dienen van het professionele en maatschappelijke belang:

Mijn onderzoeksopzet is geschreven om haalbaar te kunnen zijn binnen de OZA.

Vergelijkbare klassen die op het terrein van de behandelgroepen gevestigd zijn, kunnen aansluiting vinden bij mijn onderzoek. Mijn onderzoek is toegankelijk en openbaar voor iedereen die daar interesse in heeft.

Respectvol zijn:

Naar alle betrokkenen ben ik transparant en duidelijk over het doel van mijn onderzoek. Alle ouders/verzorgers krijgen een formulier toegestuurd om toestemming te geven voor het maken van foto- en beeldmateriaal. Volgens Harinck (2013) is het van belang om als onderzoeker de omgeving op de hoogte te brengen van het onderzoek. Dit doe ik door alle betrokkenen middels een weekmail op de hoogte gehouden van de vorderingen. Dit gebeurt schriftelijk en wordt ondersteund door fotomateriaal.

Zorgvuldigheid:

Als onderzoeker maak ik gebruik van beschikbare kennis en neem ik meerdere wetenschapsopvattingen in overweging omdat er verschillende meningen bestaan over de inzet van PBS. Daarnaast maak ik gebruik van bronvermelding, zodat de theorieën van andere onderzoekers zorgvuldig en respectvol behandeld worden. Tevens houd ik een logboek bij die de genomen stappen inzichtelijk maakt.

Integer zijn:

Tijdens mijn onderzoek zal ik de PBS opvattingen en overige belangrijke begrippen kritisch bekijken. Ik ben eerlijk over mijn bronnen en zal deze gebruiken zoals ze bedoeld zijn. Ik ben tijdens het uitvoeren van het onderzoek aanspreekbaar op mijn gedrag. Ik laat geen uitkomsten van mijn dataonderzoek weg en neem alle verzamelde informatie mee binnen de verantwoording van mijn gemaakte keuzes.

Verantwoorden van keuzes en gedrag:

Binnen mijn onderzoek verantwoord ik mijn keuzes. Ik houd alle betrokkenen tijdens en na het onderzoek op de hoogte van de vorderingen en resultaten. Hierbij gaat het om de leerlingen van de OZA, docenten, critical friends, collega's, ouders/verzorgers en alle

personen die op de behandelgroepen werken met name de senioren en persoonlijk begeleiders.

3.5 ONDERZOEKSOPZET EN INSTRUMENTEN

In dit onderzoek worden gegevens verzameld met behulp van turflijsten, observatie checklists, ABC schema's, het registratieprogramma SWIS Suite en online vragenlijsten.

STARTFASE

In hoofdstuk 1 is het probleem vastgesteld. De data die daaraan ten grondslag ligt, is via een 0 meting in kaart gebracht. Hierbij is in week 50 op één moment in de week (woensdag) geturfd hoeveel leerlingen te laat zijn, hun jas en pet op de verkeerde plaats hebben opgeborgen en wie zijn spullen niet op orde heeft. Daarnaast worden al de gedragsincidenten geregistreerd in SWIS. Om na te gaan of het klassenmanagement op orde is, wordt de 'klassenorganisatie checklist PBS' (Golly en Sprague, 2013) ingevuld (bijlage 1). Deze gestructureerde observatie laat zien op welke vlakken er interventies plaats kunnen vinden in de basis. Daarnaast wordt door de onderwijsassistent van de OZA de checklist 'positieve interactie in de klas' (CAT) (vertaling door Das & Blonk, 2015) ingevuld (bijlage 2). Na het analyseren van deze data, worden de aanpassingen in het klassenmanagement uitgevoerd. Daarnaast vul ik in week 50, 1 en week 2 het ABC schema (zie bijlage 13) in bij de leerlingen die te laat komen. Op deze manier probeer ik inzicht te krijgen in de antecedenten om zo passende interventies in te zetten. De ouders/verzorgers zullen middels een introductiemail op de hoogte gesteld worden over de PBS aanpak (bijlage 3). Daarnaast krijgen zij de gelegenheid om een toestemmingsformulier in te vullen m.b.t. het maken van beeldmateriaal.

MIDDENFASE

Na het verbeteren van het klassenmanagement, volgt de introductie van PBS in de klas. De leerlingen krijgen uitleg over wat PBS inhoudt, ze maken een poster van de kernwaarden van school en ze krijgen uitleg over het beloningssysteem met daarbij de les 'Pimp my bag' (bijlage 4). In diezelfde week wordt de gedragsverwachting 'Ik ben op tijd op school' middels les in gedrag gegeven, met de bijbehorende poster (bijlage 5) en wordt er samen met de leerlingen een beloningslijst opgesteld. Deze lessen kunnen niet op één gezamenlijk moment aangeboden worden, aangezien er geen moment in de week is waarop de leerlingen tegelijk in de klas zijn. Met die reden wordt de gedragsles voor de leerlingen die de les individueel volgen, visueel gemaakt d.m.v. een fotokaart (bijlage 6).

Dagelijks wordt in de ochtend data verzameld middels het registratiesysteem SWIS en turflijsten. Hierin wordt bijgehouden welke leerlingen op tijd op school zijn. Daarnaast wordt er geregistreerd of de leerlingen door eigen toedoen of door toedoen van groepsleiding te laat zijn.

De gedragsverwachting 'Ik ben op tijd op school', wordt in week 6 uitgebreid naar 'Ik ben startklaar' (bijlage 7). In week 5, 8 en 13 wordt de data van SWIS en de turflijsten geanalyseerd en kan er na overleg met betrokkenen een verbeterplan worden opgesteld om de doelstelling te kunnen behalen. Op deze manier worden de fasen van Schuman meerdere keren doorlopen om tot het gewenste resultaat te komen. Ouders/verzorgers worden om de week middels een weekmail op de hoogte gehouden van de vorderingen. Dit wordt visueel ondersteund door foto's.

SLOTFASE

Tot slot vullen de leerlingen een online vragenlijst (bijlage 8) in om na te gaan of zij het klassenklimaat positief veranderd vinden. Daarnaast worden de 'klassenorganisatie checklist PBS' en 'checklist positieve interactie in de klas' als nameting nogmaals ingevuld. De resultaten uit SWIS en de turflijsten worden samen met de vragenlijsten en uitkomsten van de checklists in grafieken omgezet. Zo worden de gegevens geanalyseerd en vergeleken om de effecten van de interventies inzichtelijk te maken.

De opzet van het onderzoek is in bijlage 9 schematisch van week tot week weergegeven. In het volgende hoofdstuk worden de resultaten en effecten van de verbeteracties beschreven.

3.6 VALIDITEIT EN BETROUWBAARHEID

Om de validiteit van het onderzoek te waarborgen, wordt gebruik gemaakt van triangulatie. Dit betekent driehoeksmeting. Dit houdt in dat middels meerdere methodes en onderzoeksinstrumenten, data wordt verzameld (Van der Donk & Van Lanen, 2014). Er worden bij het onderzoek kwalitatieve en kwantitatieve instrumenten ingezet (De Lange et al., 2011). Bij kwalitatief onderzoek verzamel ik observatie- en vragenlijstgegevens om data te verzamelen op basis van feiten die uitgedrukt zijn in cijfers. Hierbij gebruik ik de turflijsten, 'klassenorganisatie checklist PBS', CAT, SWIS registratie en de vragenlijst voor de leerlingen. Bij kwantitatief onderzoek interpreteer ik de gegevens vanuit de theorie, uitkomsten van de turflijsten, 'klassenorganisatie checklist PBS', SWIS registratie en vragenlijsten voor de leerlingen.

Om de betrouwbaarheid te borgen, heb ik instrumenten gekozen waarbij de kans groot is dat het bij andere onderzoekers dezelfde resultaten op zal leveren. Dit zijn onder andere, zoals hierboven beschreven, de bestaande checklists, de turflijsten, ABC schema's en het registratiesysteem SWIS Suite. Daarnaast heb ik een logboek bijgehouden. Hieruit is een deel opgenomen in bijlage 10.

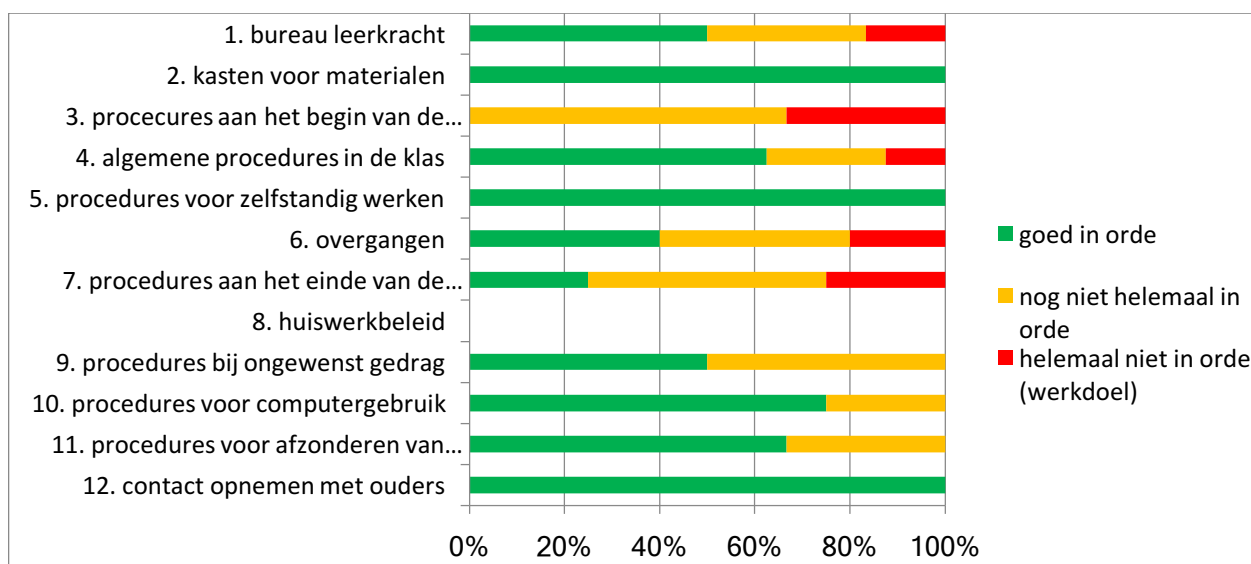
HOOFDSTUK 4: DATA-ANALYSE EN RESULTATEN

In dit hoofdstuk wordt de verzamelde data tijdens het uitvoeren van mijn interventies geanalyseerd en gepresenteerd. Het onderzoek heeft van 19-12-2016 (week 50) t/m 21-04-2017 (week 15) plaatsgevonden. Hieronder wordt het verloop van elke fase aan de hand van de verkregen data gepresenteerd.

4.1 NULMETING

Om de startsituatie te verhelderen en de MOS te bepalen, is gebruik gemaakt van de instrumenten; 'klassenorganisatie checklist PBS, CAT, turflijsten en incidentregistratie SWIS, zoals beschreven in hoofdstuk 3.

De resultaten van de 'klassenorganisatie checklist PBS' staan in figuur 4.1. De volledige checklist is in bijlage 11 opgenomen.

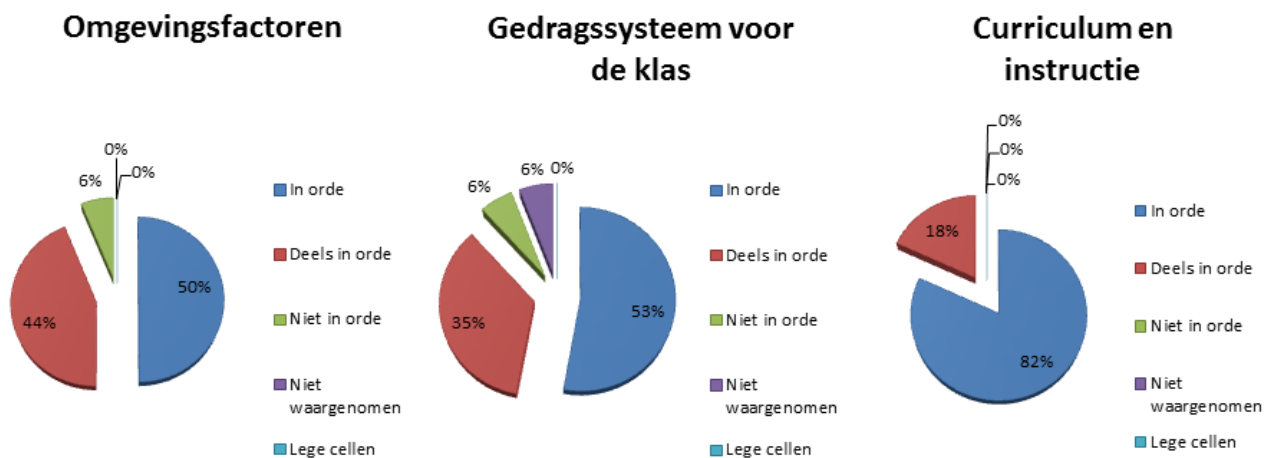
Figuur 4.1: resultaat klassenorganisatie checklist PBS afgenomen op: 15-12-2016

Bovenstaande staafdiagram laat zien dat het grootste werkpunt ligt bij punt 3; Procedures aan het begin van de lessen. Hieronder vallen;

- Er is een duidelijke routine voor de leerlingen wat ze doen als ze binnenkomen bij de start van de dag.
- De leerkracht staat bij de deur om leerlingen te ontvangen.
- Er is rust bij de start van de dag.

In de OZA staat nergens beschreven wat de leerlingen moeten doen bij binnenkomst. Ik sta als leerkracht niet consequent bij de deur om de leerlingen te ontvangen en omdat de leerlingen in de ochtend afzonderlijk binnendruppelen, is er geen rust bij de start van de dag. Met deze redenen

zijn er interventies ingezet om deze MOS aan te pakken (zie paragraaf 4.2 t/m 4.4) Punt 8; huiswerkbeleid is niet ingevuld, aanzien de leerlingen van de OZA geen huiswerk krijgen. In onderstaand figuur wordt de samenvatting van de CAT weergegeven. Deze is ingevuld door een collega.

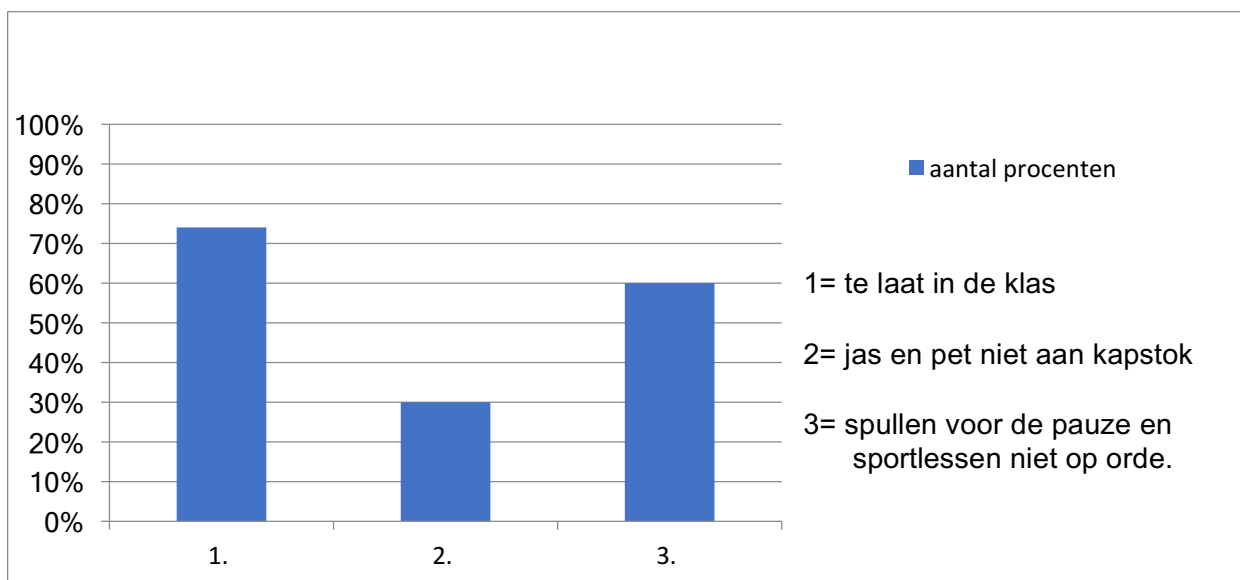

Figuur 4.2: samenvatting nulmeting CAT ingevuld op 18-11-2017

Uit de resultaten van de CAT blijkt dat er binnen de omgevingsfactoren en het gedragssysteem voor de klas een aantal onderdelen niet in orde of zijn niet zijn waargenomen. Die onderdelen zijn terug te zien in de volledig ingevulde checklist in bijlage 12. Dit zijn:

1. De gedragsverwachting voor de lesovergangen en activiteiten die geen instructies behoeven zijn opgehangen en worden regelmatig bijgewerkt.
2. Het prijzen van gedrag en het corrigeren van gedrag wordt toegepast in een verhouding 4:1.
3. Data wordt zichtbaar in de klas gepresenteerd als dit bijdraagt aan de vorderingen van leerlingen.

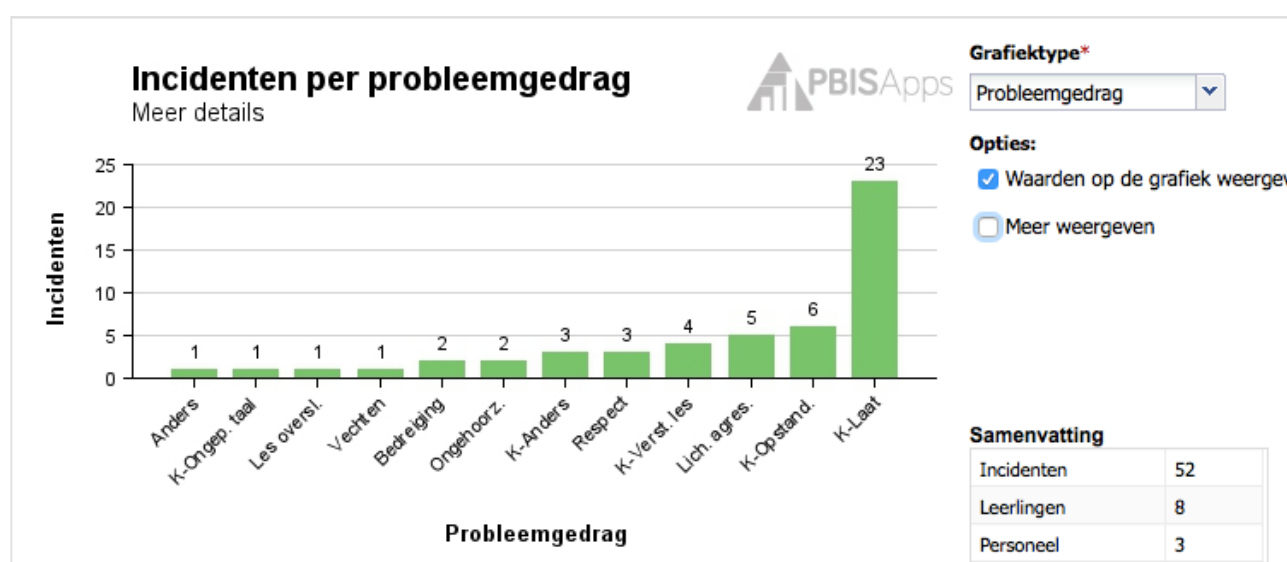
In het kader van mijn onderzoek is het van belang om het prijzen en corrigeren van gedrag toe te passen in de verhouding 4:1. Daarnaast wil ik data, sparen voor groepsbeloningen, zichtbaar in de klas presenteren om dit bij te laten dragen aan de vorderingen van de leerlingen. Met die reden worden er interventies ingezet om onderdeel 2 en 3 op orde te brengen (zie paragraaf 4.2 t/m 4.4). Figuur 4.3 laat de resultaten zien van de turfmeting in week 50. Hierbij heb ik vijf ochtenden geturfd of leerlingen zich aan de drie gedragsverwachtingen kunnen houden, te weten; of de leerlingen op tijd op school zijn, ze hun pet en jas aan de kapstok hebben gehangen, ze eten en drinken bij zich hebben voor de pauze en indien nodig hun gymspullen op orde hebben. Deze aantallen zijn afgezet tegen het totaal aantal leerlingen van die week en omgezet in procenten. De nulmeting laat zien dat meer dan 70% van de leerlingen in die week te laat op school kwam.

figuur 4.3: overzicht 0-meting aanvang van de OZA lesdag week 50 2016 N=10 op 5 meetmomenten

De resultaten van de ingevulde ABC-schema's (bijlage 13) maken inzichtelijk dat de reden van het te laat komen onderverdeeld kan worden in twee categorieën; ongeoorloofd en geoorloofd. In 58% van de gemeten gevallen kwamen de leerlingen te laat doordat de groepsleiding ze om verschillende redenen te laat bracht. Hier kon de leerling niets aan doen. Dit valt onder geoorloofd te laat komen. In 42% van de gevallen ligt de oorzaak wel bij de leerling zelf. In dat geval betreft het ongeoorloofd te laat komen.

Onderstaand SWIS rapport laat zien dat het te laat komen het grootste probleemgedrag is in week 2, namelijk 23 van de 52 geregistreerde incidenten van de OZA.

figuur 4.4: gedetailleerd rapport totaal aantal geregistreerde incidenten in SWIS (OZA klas in week 2)

Naar aanleiding van de resultaten uit de nulmetingen zijn onderstaande interventies ingezet. In het eerste interventie actieplan in de nadruk gelegd op het op tijd komen. Dit is in week 6 uitgebouwd naar startklaar zijn voor de les.

4.2 INTERVENTIE ACTIEPLAN (WEEK 2 T/M 5)

Tijdens het eerste interventie actieplan zijn onderstaande interventies uitgevoerd.

Routine 'waardevolle spullen'

In de klas zijn kluisjes met individuele afsluitbare bakjes in de klas geplaatst. Bij aanvang van de lesdag staan de bakjes op de instructietafel. Bij binnenkomst vullen de leerlingen indien nodig de bakjes, de leerkracht zet ze in de kluis en doet de deur op slot. PBS geeft namelijk aan dat gedragsverwachtingen helder moeten zijn. Door deze vaste routine wordt de start van de lesdag meer gestructureerd. De leerlingen kunnen nu veilig hun waardevolle spullen inleveren. Deze komen niet meer in één lade te liggen, maar iedereen heeft een eigen bakje voorzien van naam. Het resultaat is dat de leerlingen hun telefoons en mp3's spelers bij aanvang van de les zonder tegensputteren inleveren. Aangezien de bakjes bij binnenkomst in het zicht staan, hoeven de leerlingen hier niet aan herinnerd te worden. Ongeacht of ze op tijd zijn of niet.

Afspraak: jassen, petten en tassen opbergen

De kapstok op de gang wordt nu alleen voor de leerlingen gebruikt, voorheen ook door andere personen in het gebouw. Leerlingen moeten hun jas aan de kapstok hangen. In samenspraak met de leerlingen mag de tas aan de kapstok of naast hun werktafel. De petten gaan in de jas, tas of op de kast/vensterbank. Het resultaat is dat de leerlingen weten dat de jassen niet aan de stoelen mogen hangen en dat ze uit moeten. Eén a twee keer per week moet je de leerlingen hieraan helpen herinneren. De helft van het aantal leerlingen hangt zijn tas na het maken van de afspraak aan de kapstok. De andere helft heeft zijn/haar tas liever dichtbij zich. De petten worden door negen van de tien leerlingen gevallen op de vensterbank gelegd.

Nieuwe leerling werkbakjes

De aanschaf van nieuwe werkbakjes is een preventieve maatregel voor het verbeteren van de klassenorganisatie. De leerlingen hebben nieuwe werkbakjes waar hun werkboeken zonder problemen in passen. De bakjes zijn voorzien van naam en hebben een vaste plaats in de kast. Voorheen raakten de leerlingen gefrustreerd omdat hun werkboeken niet makkelijk in de werkbakjes pasten. Door ruimere bakjes met dichte zijanten, passen de werkboeken erin zonder veel te beschadigen en zonder frustratie bij de leerlingen. Dit met het resultaat dat de schakelmomenten korter zijn door het sneller opbergen van de materialen en deze momenten rustiger verlopen.

Leerling etuis met voldoende schrijfgerei + etui afspraak

Voor iedere leerling een etui met de juiste materialen erin, is een preventieve maatregel voor het verbeteren van de klassenorganisatie. Doordat alle leerlingen een eigen etui hebben voorzien van alle nodige materialen, hoeven de leerlingen niets te lenen of hebben ze geen excuus om met de

verkeerde materialen te werken. Is iets op of leeg, kunnen ze bij de leerkracht nieuwe materialen halen. Het resultaat is dat leerlingen hun eigen materialen op hun tafel hebben liggen wat rust met zich mee brengt.

Bureau leerkracht geordend

Een geordend bureau is een preventieve maatregel voor het verbeteren van de klassenorganisatie. Door een geordend bureau geef ik als leerkracht het goede voorbeeld. Aan het bureau staat de instructietafel. Deze dient ook leeg te zijn, zodat in de ochtend de waardevolle spullen bakjes neergezet kunnen worden en zodat er ook leerlingen kunnen werken. Door een opgeruimd bureau kunnen de leerlingen makkelijker met hun werkboeken aan de instructietafel zitten.

Introductie PBS + collage kernwaarden

Collage kernwaarden

De leerlingen hebben tijdens de introductie van PBS kennis gemaakt met de kernbegrippen en globale uitleg gekregen over wat PBS is. Om actief bezig te zijn met de kernbegrippen, hebben de leerlingen met graffiti letters de drie kernwaarden zichtbaar gemaakt in de klas. De introductie heb ik op dinsdagochtend gegeven. Op die ochtend zijn zeven van de tien leerlingen aanwezig. De overige leerlingen heb ik individueel de uitleg gegeven. Dit is voor mij als leerkracht zeer onpraktisch. De collage is alleen gemaakt door de leerlingen die voltijd naar school komen. Jammer dat niet alle leerlingen hierbij betrokken zijn, maar dit was logistiek niet haalbaar.

Introductie beloningssysteem + les 'Pimp my bag'.

PBS werkt met een beloningssysteem om het gewenste gedrag te belonen. Voor de OZA heb ik gekozen voor beloningsmunten. Het uitreiken van een munt met een persoonlijke bekrachtiging acht ik makkelijker als leerkracht, dan het uitschrijven van complimentenkaartjes.

Om ervoor te zorgen dat de beloningsmunten (Berkies) niet los in de bakjes of op tafel komen te liggen, hebben alle leerlingen een klein stoffen knikkerzakje gekregen.

Deze hebben zij zelf met textielstiften gepersonaliseerd. Deze zakjes passen in de werkbakjes, etui of kluiskakjes (bijlage 4).

Wanneer de leerlingen sparen voor een groepsdoel, kunnen ze de munten in een doorzichtige koker stoppen voor in de klas. Deze les heb ik wederom op meerdere momenten in de week aangeboden. De leerlingen zijn enthousiast over het beloningssysteem en willen meteen weten hoe ze de munten kunnen verdienen en wat ze er mee kunnen doen. Ze willen zo snel mogelijk de beloningen verzinnen.

Spaarzakje gepersonaliseerd door
OZA leerling

Beloningslijst samenstellen

Er wordt alleen middels munten beloond voor de gedragsverwachting die op dat moment aangeleerd wordt. Van de verdiende munten kunnen de leerlingen sparen voor individuele doelen of groepsdoelen. Om de motivatie te bevorderen, is samen met de leerlingen, de beloningslijst samengesteld +hoeveel munten waarvoor nodig zijn (bijlage 14). De leerlingen hebben veel verschillende beloningen verzonnen. Deze lijst is op een aantal momenten aan de orde geweest, aangezien niet alle leerlingen er op hetzelfde moment waren. Opvallend is dat de leerlingen zeer reëel in kunnen schatten hoeveel munten iets waard is.

Les in gedrag: 'Ik ben op tijd op school'.

De gedragsverwachting wordt via een vaste volgorde aangeleerd;

- De leerkracht doet de gedragsverwachting goed en fout voor.
- De leerlingen vertellen wat er goed en fout gaat.
- Een aantal leerlingen doen de gedragsverwachting goed voor en alle leerlingen praten hierover.
- Alle leerlingen oefenen de gedragsverwachting.

De leerlingen worden alleen beloond middels de munten, wanneer ze zich aan deze gedragsverwachting houden. Om deze gedragsverwachting te oefenen hadden we de twee klokken. Eén met de 'op tijd' tijd en één met de 'te laat' tijd. De leerlingen lachten er een beetje om, maar de boodschap was helder. De leerlingen krijgen een munt en een verbale bekrachtiging als ze op tijd op school zijn. De leerlingen die de centrale les gemist hebben, hebben middels een fotokaart (bijlage 6) alsnog de juiste informatie gehad.

4.3 1^E INTERVENTIE VERBETERPLAN (WEEK 6 T/M 8)

In week 5 heb ik de data van de turflijsten geanalyseerd. Hieruit blijkt dat in 18 van de 50 meetmomenten (36%) de leerlingen nog steeds te laat op school komen (figuur 4.4). Met die reden is onderstaand interventie verbeterplan opgesteld.

Rooster leerlingen aangepast

Het rooster aanpassen is een preventieve maatregel voor het verbeteren van de klassenorganisatie. Aangezien het zeer onpraktisch is om de lessen in gedrag op verschillende momenten in de week aan te bieden en om andere belangrijke mededelingen te doen, heb ik het rooster zo aangepast dat alle leerlingen om dinsdag van 9.00-10.30 uur in de lesklas zijn. Op deze manier kan ik de leerlingen op een vast moment in de week allemaal bereiken.

Regel beloningsmunt verdienen aangepast

De afspraak was: een beloningsmunt bij het op tijd komen. Aangezien de leerlingen die geoorloofd te laat kwamen er niets aan konden doen, werden zij boos op groepsleiding wanneer ze geen munt kregen of gingen ze op de groep ongepast gedrag laten zien om maar op tijd op school te kunnen komen. Om het gedrag positief te houden en omdat deze leerlingen hun motivatie lieten zien om op tijd te komen, is de afspraak gemaakt om leerlingen bij geoorloofd te laat komen ook een munt te geven. De leerlingen die geoorloofd te laat kwamen, kregen toch een munt en konden hun lesdag minder geprikkeld beginnen. Helaas was het probleem van het te laat komen hierdoor niet verholpen.

Overleg senioren; ontbijttijd met 15 min vervroegen

Er is overleg gepland met de senioren van behandelgroepen om het geoorloofd te laat komen terug te dringen. Bij navraag bleek dat dat leerlingen om 8.30 uur gingen ontbijten en dat het dan zeer lastig is om op tijd op school te komen (9.00 uur). Na overleg

hebben de senioren, voor de leerlingen die om 9.00 uur moeten starten, de ontbijttijd met 15 min. vervroegd.

Groepsbeloning: klassenlunch voor 200 beloningsmunten

Klassenposter 'Ik ben startklaar'

Les in gedrag: 'Ik ben startklaar'.

Bij deze les (bijlage 7) is het 'op tijd komen' uitgebreid tot 'startklaar zijn'. Zodat ze niet alleen op tijd op school zijn, maar ook startklaar zijn om met de lesdag te beginnen. Leerlingen spreken elkaar er in de ochtend op aan om zich aan de gedragsverwachting te voldoen. De leerlingen pakken bij binnenkomst de juiste materialen en gaan meteen op hun eigen plaats zitten. Als er dan nog tijd is over is, maken ze graag een praatje met een klasgenoot of de leerkracht.

Beloningsmunten met Berkenhof logo

Om het beloningssysteem wat echter te maken (en omdat de hoofdlocatie de munten ook gaat gebruiken) zijn er munten met logo gedrukt (zie titelpagina). De leerlingen vinden de bedrukte munten veel 'gaver' dan de universele munten. Voor buitenstaanders is het ook duidelijker waar de munten vandaan komen.

4.4 2^E INTERVENTIE VERBETERPLAN (WEEK 10 T/M 13)

In week 8 is de data van de turflijsten opnieuw geanalyseerd. In week 7 is een daling zichtbaar. In 13 van de 50 meetmomenten kamen de leerlingen te laat, dit is 26%. Echter in de week voor de carnavalsvakantie nam dit weer toe met 17 van de 50 meetmomenten, dit is 34% (zie figuur 4.4.) Aangezien dit niet onder de 20% is (groene deel van de interventie piramide), wordt na de carnavalsvakantie onderstaand interventie verbeterplan ingezet.

Aankomsttijd OZA aangepast

De aankomsttijd aanpassen is een preventieve maatregel voor het verbeteren van de klassenorganisatie. De leerlingen mogen tussen 8.50u en 9.00u binnenkomen. Zo hebben de leerlingen meer schakeltijd en zitten ze om 9.00u startklaar voor de les. In combinatie met de interventie voor het zelfstandig lopen (zie hieronder) heeft deze interventie een positief effect. De meeste leerlingen zijn om 8.55u binnen, zitten aan hun tafel klaar met hun spullen.

Gangpassen met leerlingen ontworpen

Om de leerlingen zelf meer verantwoordelijkheid te geven, mogen de leerlingen (die geen weglooprisico vormen) zelfstandig van en naar school lopen, mits ze in het bezit zijn van een gangpas. Op deze pas staat hun naam + foto. De vaste medewerkers in het gebouw kunnen dan zien dat dit OZA leerlingen zijn. Dit is tevens een vrijkaart om bij de receptie binnen te komen. Deze passen hebben ik samen met een aantal leerlingen ontworpen. De leerlingen zijn trots op de gangpas, zodat ze nu zelfstandig kunnen lopen. De meeste leerlingen hebben er een keykoord aangehangen. Op die manier kan hij makkelijk aan de broek bevestigd worden.

Persoonlijke gangpassen OZA

Dag structuren woongroepen aangepast

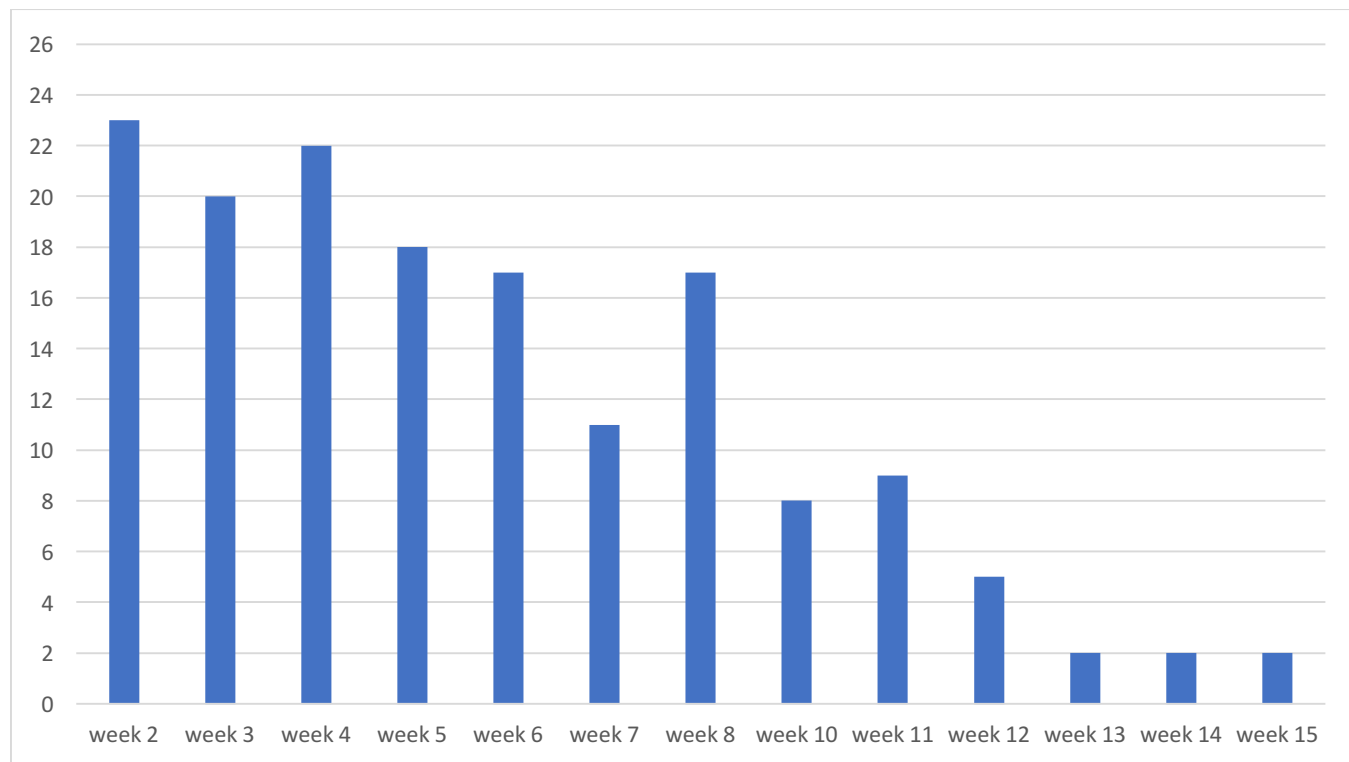
De leerlingen komen steeds vaker op tijd, maar hadden vaak hun pauzespullen en gymspullen niet bij zich. Om na te gaan wat hier de oorzaak van was, heb ik de dagstructuren van de behandelgroepen opgevraagd. Daaruit bleek dat hier niet goed in vermeld stond wanneer wie wat mee moest nemen. Samen met de senioren hebben wij deze lijsten helemaal kloppend gemaakt. Groepsleiding kan de leerling nu beter begeleiden.

Meeneemlijsten voor op de slaapkamers van de leerlingen

Om de leerlingen zelf meer verantwoordelijkheid te geven. Hebben ik met de leerlingen meeneemlijsten gemaakt voor op de slaapkamer. Zo kunnen de leerlingen zelf zien wanneer ze wat mee moeten nemen (bijlage 15). Ze kunnen het nu niet meer afschuiven op groepsleiding.

4.5 RESULTATEN NA UITVOEREN ACTIE- EN VERBETERPLANNEN

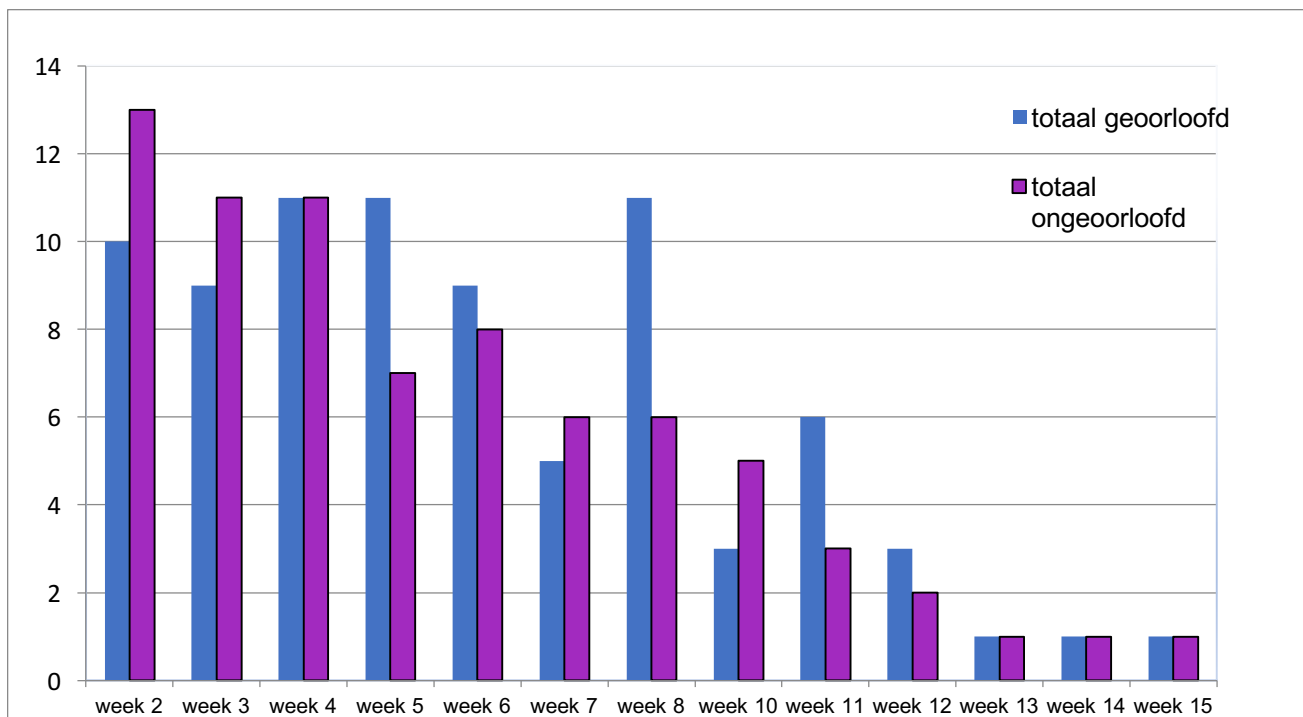
Bovenstaande interventies hebben geresulteerd in onderstaande resultaten.

figuur 4.4: totaal aantal leerlingen te laat bij aanvang van de OZA lesdag per week in 2017 N=10 op 5 meetmomenten

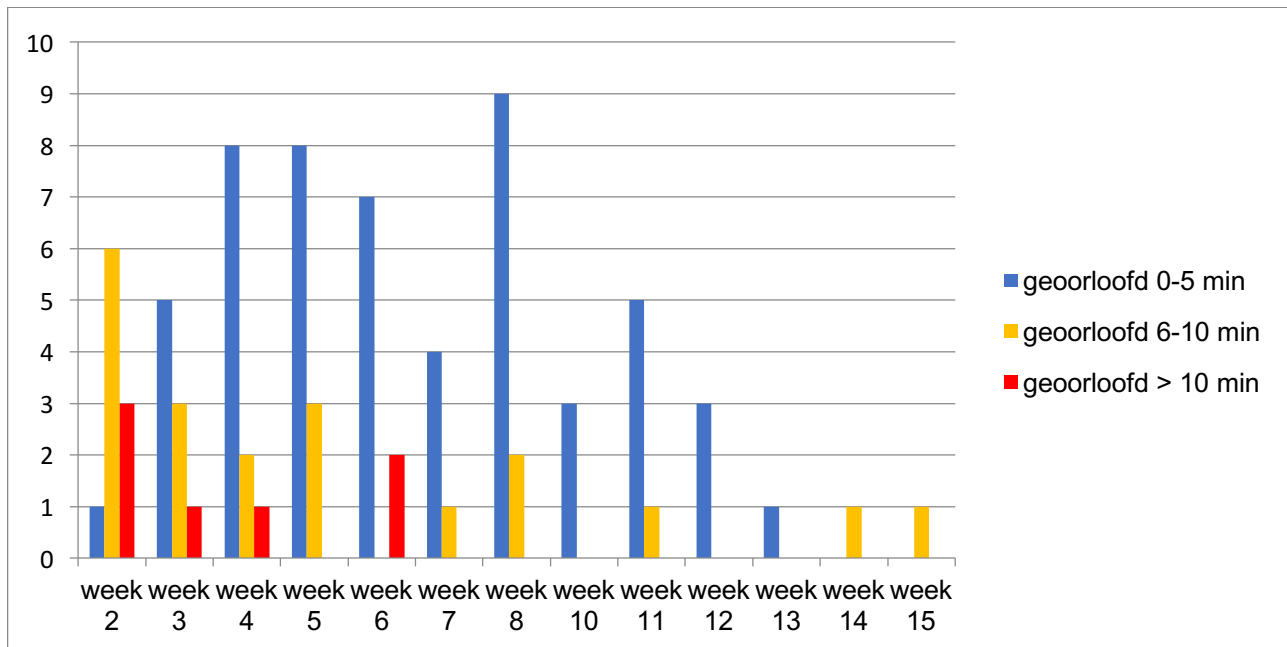
In figuur 4.4 is inzichtelijk gemaakt door middel van de turflijsten hoeveel leerlingen in de ochtend te laat in de OZA aangekomen zijn. Hierbij is uitgegaan van tien leerlingen per meetmoment op vijf verschillende dagen. Er is uitgegaan van de tijd dat de leerlingen aanwezig moeten zijn. Dit is niet voor alle leerlingen hetzelfde, want niet alle leerlingen starten de lesdag op dezelfde tijd.

Door de inzichten die de ABC analyse geven, is de splitsing gemaakt tussen geoorloofd en ongeoorloofd te laat komen. Deze resultaten zijn schematisch weergegeven in figuur 4.5. De resultaten laten zien dat het aantallen geoorloofd en ongeoorloofd te laat komen redelijk parallel langs elkaar lopen en geleidelijke afnemen.

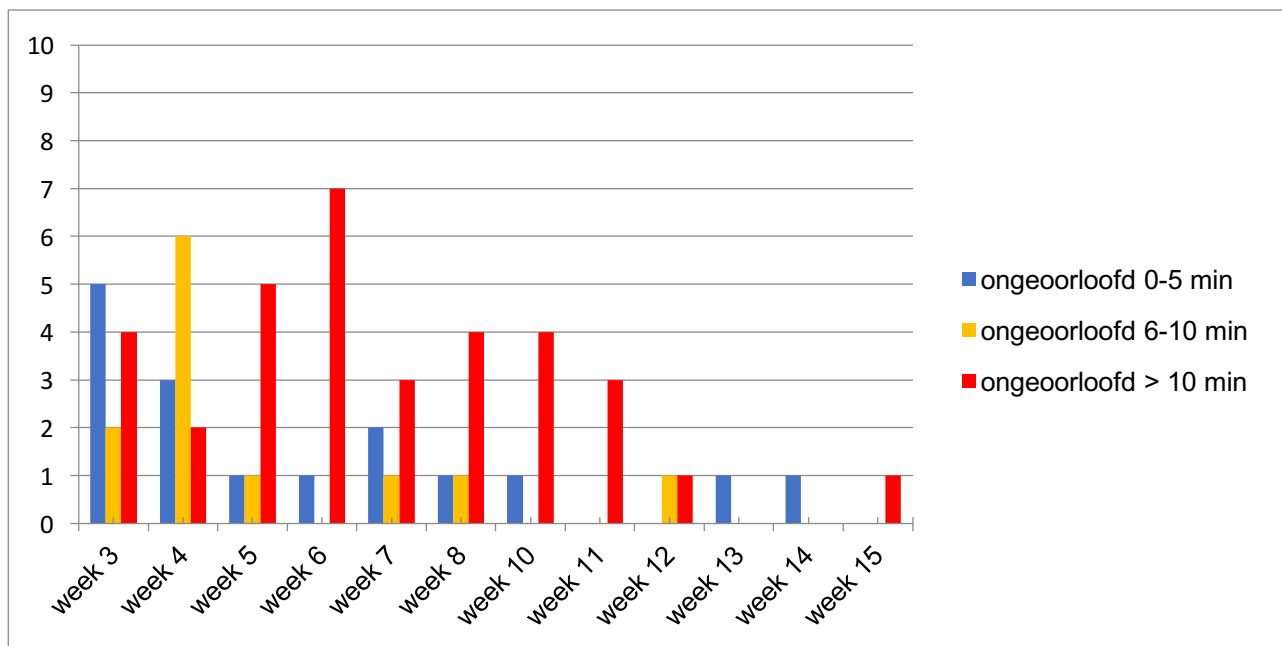

figuur 4.5: aantal leerlingen geoorloofd en ongeoorloofd te laat bij aanvang van de OZA lesdag per week in 2017 N=10 op 5 meetmomenten

Om de ernst van het te laat komen inzichtelijk te maken, is er een onderscheid gemaakt tussen 0-5 minuten, 6-10 minuten of meer dan 10 minuten te laat. Hierbij is ook de splitsing gemaakt tussen geoorloofd of ongeoorloofd te laat.

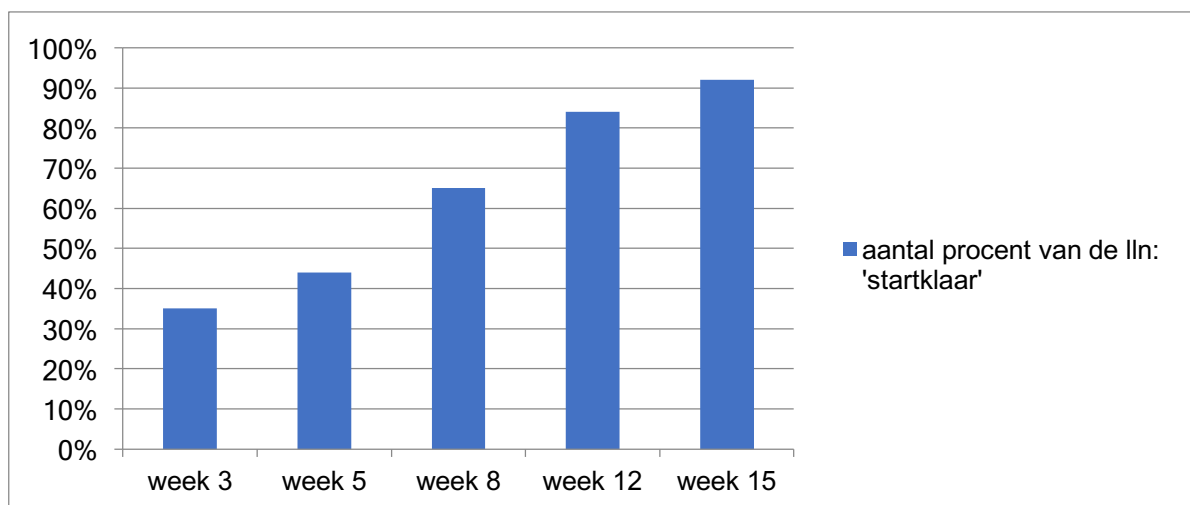
figuur 4.6: aantal leerlingen geoorloofd te laat bij aanvang van de OZA lesdag per week in 2017 N=10 op 5 meetmomenten

figuur 4.7: aantal leerlingen ongeoorloofd te laat bij aanvang OZA lesdag per week in 2017 N=10 op 5 meetmomenten

In figuur 4.6 is duidelijk te zien dat het aantal geoorloofd te laat komen sterk is afgenomen, namelijk van elf naar één keer per week. Daarbij is de tijd ook teruggedrongen tot niet meer dan tien minuten. In figuur 4.7 is te zien dat ook het ongeoorloofd te laat komen is teruggedrongen tot gemiddeld één per week.

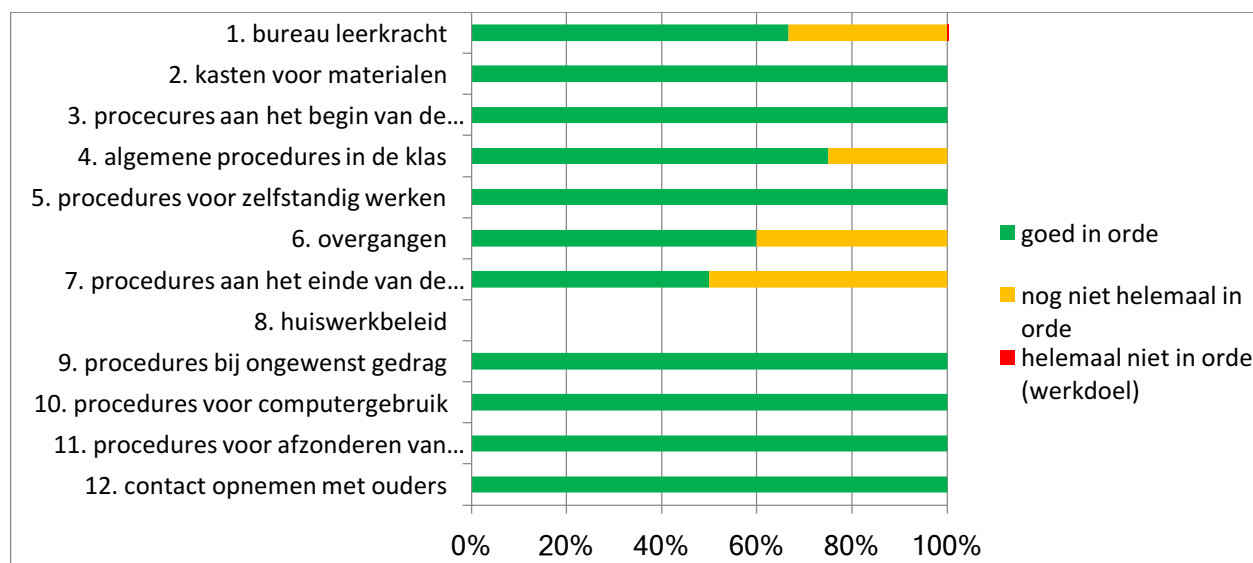
De nadruk van de interventies heeft gelegen op de implementatie van PBS en de vaste afspraken/routines bij de start van de lesdag. Voor de leerlingen zijn we concreet gestart met de gedragsverwachting 'op tijd komen', deze is in week 6 uitgebreid tot het kapstokbegrip 'startklaar zijn'. In week 3 en 5 zijn er op één dag in de week metingen gedaan welke leerlingen er startklaar waren. Na de les in gedrag zijn er in week 8, 12 en 15 ook metingen gedaan. In figuur 4.8 is een duidelijke stijgende lijn te zien in het aantal leerlingen dat startklaar is voor de lesdag.

figuur 4.8: aantal procent van de leerlingen die bij aanvang van de OZA lesdag startklaar zijn in 2017 N=10 op 5 meetmomenten

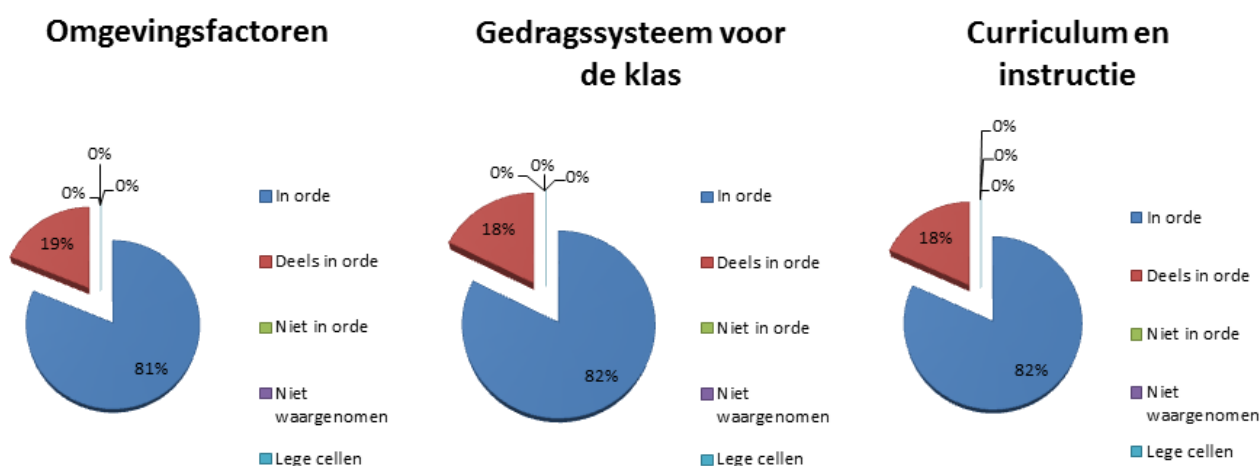
4.6 EINDMETING

Tijdens de eindmeting zijn onderstaande resultaten naar voren gekomen.

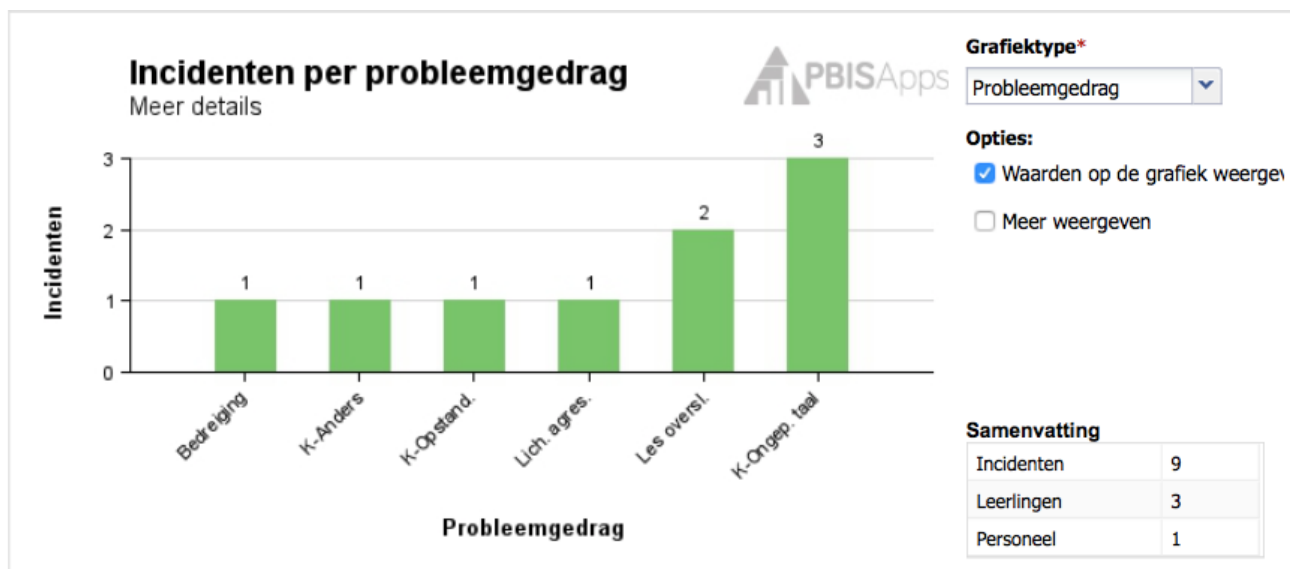
Figuur 4.9: Resultaat klassenorganisatie checklist PBS afgenomen op: 12-4-2017

Het resultaat van de 'klassenorganisatie checklist PBS' (bijlage 16) laat zien dat er een groot verschil is met de bevindingen van de nulmeting. Zeven van de elf onderdelen zijn goed in orde. Vier van de elf onderdelen zijn deels in orde. Er is geen werkdoel meer in de klassenorganisatie. De focus van dit onderzoek heeft met name op punt 3 gelegen. Ook dit is na het inzetten van de interventies 100% in orde.

Figuur 4.10: samenvatting eindmeting CAT afgenomen op 14-4-2017

De eindmeting (bijlage 17) van de CAT toont aan dat alle onderdelen (deels) in orde zijn. Op die gebieden zijn geen werkdoelen meer.

figuur 4.11: Gedetailleerd rapport totaal aantal geregistreerde incidenten in SWIS (OZA klas week 15)

In de SWIS registratie (figuur 4.11) is te zien dat het aantal geregistreerde incidenten sterk is afgenomen ten opzichte van de nulmeting in week 2 (figuur 4.4). Het totaal aantal incidenten is van 52 meldingen in de OZA in week 2 teruggedaan naar 9 meldingen in de OZA in week 15. De twee leerlingen die in week 15 te laat waren, zijn onder de noemer 'k-anders' en 'les overslaan' ingedeeld. Dit met de reden dat de ene leerling zijn schoolspullen niet op orde had en de andere leerling een heel lesuur verzuimd had.

In week 15 hebben de leerlingen, die op dat moment deelnamen aan OZA, de digitale vragenlijst (bijlage 7) individueel ingevuld. Tijdens het onderzoek zijn er twee leerlingen uitgestroomd en zijn er twee leerlingen bijgekomen. Twee van de tien leerlingen volgen sinds week 12 les binnen de OZA en hebben hierdoor de algemene lessen over de implementatie van PBS gemist.

De vragenlijst bestaat uit tien vragen. De eerste twee zijn open vragen, waarbij de leerlingen zelf de antwoorden moesten typen. Bij de overige acht vragen konden de leerlingen uit vier verschillende antwoorden kiezen.

Vraag 1: Wat zijn de drie kernwaarden van het Berkenhofcollege?

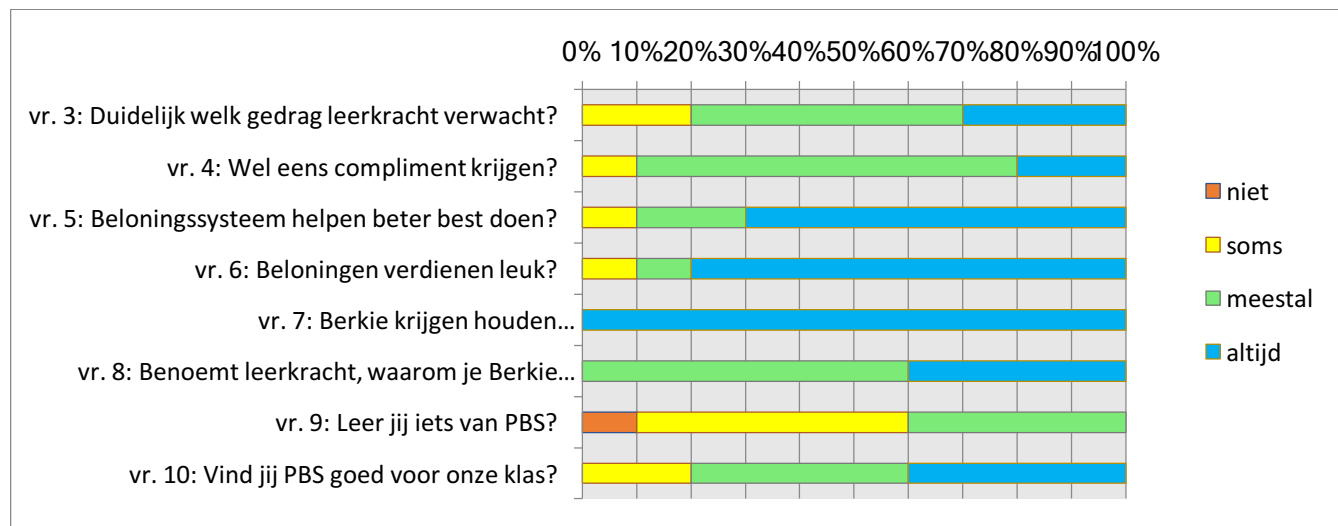
Bij deze vraag hebben zeven van de tien leerlingen de juiste drie kernwaarden ingevuld. Bij navraag in de klas, blijkt dat de leerlingen die de les over de kernwaarden niet hebben gehad, de antwoorden fout hadden. Van de zeven leerlingen die het juist hebben ingevuld, wist maar één leerling alle drie de kernwaarden uit zijn hoofd, de andere leerlingen hebben op de posters en collages in de klas gekeken. Alle antwoorden zijn zichtbaar in bijlage 18.

Vraag 2: Waar moet je op letten bij de gedragsverwachting: 'Startklaar zijn'?

Bij deze vraag moesten de leerlingen minimaal drie antwoorden invullen. Eén leerling heeft maar één antwoord ingevuld, de overige negen leerlingen hebben de juiste antwoorden

gegeven. Waarbij één leerling heeft aangegeven dat je bij een vraag je vinger op moet steken. Dit is tijdens de lessen in gedrag niet specifiek bij die gedragsverwachting benoemd, maar het praten door de klas is zonder toestemming niet toegestaan. Het totaaloverzicht is weergegeven in bijlage 18.

Bij onderstaande vragen is in procenten per vraag zichtbaar voor welk antwoord de leerlingen hebben gekozen. De vragen zijn samengevat weergegeven voor de leesbaarheid. Onder figuur 4.12 staat de volledige beschrijving.

Figuur 4.12: resultaat vragenlijst leerlingen afgenomen in week 15 N=10

Vraag 3: Is het duidelijk welk gedrag de leerkracht van jou verwacht?

Geen één leerling weet niet welk gedrag de leerkracht van hem verwacht. Voor twee van de tien leerlingen is het niet altijd duidelijk welk gedrag de leerkracht van ze verwacht. De helft van de leerlingen geeft aan dat het meestal wel duidelijk is en bij drie van de tien leerlingen is het altijd duidelijk wat de leerkracht van ze verwacht.

Vraag 4: Krijg jij weleens een compliment van de leerkracht?

Alle leerlingen krijgen wel eens een compliment. Eén leerling heeft aangegeven soms een compliment te krijgen. Zeven leerlingen vinden dat ze meestal een compliment krijgen en twee leerlingen vinden dat ze vaak een compliment van de leerkracht krijgen.

Vraag 5: Vind jij het beloningssysteem met de Berkies helpen om beter je best te doen in de klas?

De meerderheid, zeven van de tien leerlingen, vinden het beloningssysteem met de Berkies altijd helpen om beter hun best te doen in de klas. Voor twee leerlingen is dit meestal het geval. Eén leerling geeft aan dat hij door het beloningssysteem soms beter zijn best gaat doen. Er zijn geen leerlingen die vinden dat het beloningssysteem geen effect heeft.

Vraag 6: Vind jij de beloningen die je met de Berkies kunt verdienen leuk?

De meerderheid, acht van de tien leerlingen, vindt de beloningen die je met de Berkies kunt verdienen leuk. Eén leerling vindt het meestal leuk en één leerling vindt de beloningen soms leuk. Er zijn geen leerlingen die de beloningen niet leuk vinden.

Vraag 7: Krijg jij een Berkie als jij je aan de gedragsverwachting houdt?

Alle leerlingen geven aan dat ze een Berkie krijgen als ze zich aan de gedragsverwachting houden.

Vraag 8: Als jij een Berkie krijgt, benoemt de leerkracht dan waarom je hem krijgt?

Zes van de tien leerlingen geven aan dat de leerkracht meestal benoemt waarom ze een Berkie krijgen, vier leerlingen geven aan dat de leerkracht dit altijd benoemt.

Vraag 9: Leer jij iets van PBS?

De helft van de leerlingen vindt dat hij meestal iets leert van PBS. Vier van de tien leerlingen geven aan dat ze soms iets leren en één leerling geeft aan dat hij altijd iets van PBS leert. Er zijn geen leerlingen die vinden dat ze niets leren van PBS.

Vraag 10: Vind jij PBS goed voor onze klas?

Vier van de tien leerlingen vinden PBS altijd goed voor onze klas, een even groot aantal vindt PBS meestal goed voor de klas. Twee leerlingen geven aan dat ze het soms goed vinden en geen één leerling vindt PBS niet goed voor onze klas.

In het volgende hoofdstuk worden naar aanleiding van bovenstaande data de deel- en onderzoeksvragen beantwoord.

HOOFDSTUK 5: CONCLUSIES EN DISCUSSIE

In dit hoofdstuk wordt aan de hand van de analyses uit hoofdstuk 4 en vanuit de theoretische verkenning in hoofdstuk 2 antwoord gegeven op de onderzoeksvragen. Daarnaast worden de discussie, de praktische opbrengst en de aanbevelingen beschreven.

5.1 DEELVRAAG 1

Welke interventies vanuit de PBS aanpak zijn zinvol voor mijn praktijksituatie?

De interventies die in hoofdstuk 4 zijn beschreven, hebben allemaal bijgedragen aan het verbeteren van de gedragsverwachting ‘startklaar’ zijn. Voorbeelden van gehanteerde interventies zijn: afspraak voor het opbergen van jassen, petten en tassen, roosters aanpassen, beloningssysteem introduceren en onder andere het aanleren van de gedragsverwachting; ‘Ik ben startklaar’.

Opvallend is dat meer dan 70% van de interventies gericht is op het preventief handelen.

Uit de nulmetingen blijkt dat ten aanzien van ‘startklaar zijn’ verbeterpunten zijn. Door het invullen van de ‘klassenorganisatie checklist PBS’ en de ‘CAT’, is nauwkeurig naar voren gekomen wat die concrete verbeterpunten zijn. Zo zijn er verschillende interventies ingezet om de klassenorganisatie te verbeteren, zoals de kluisjes, werkbakjes, kapstokken en etuis. Door de senioren van de behandelgroepen wekelijks te betrekken bij de interventies, zijn de dagstructuren op de groepen aangepast. Deze preventieve interventies dragen bij aan ‘startklaar zijn’. Het klassenmanagement is makkelijker te beïnvloeden dan het gedrag dat de leerling laat zien (Knoster, 2014). Een effectief klassenmanagement is niet voldoende om gewenst gedrag te bevorderen. De combinatie van de preventieve interventies, de lessen in goed gedrag en het implementeren van het beloningssysteem hebben er samen voor gezorgd dat de OZA leerlingen van 35% van de gevallen in week 3 naar 80% van de gevallen in week 15 ‘startklaar’ zijn.

5.2 DEELVRAAG 2

Op welke manier kunnen interventies ingezet worden binnen de onderwijs-/zorgklas, rekening houdend met de populatie?

De beste manier om interventies in te zetten binnen de OZA, is door alle leerlingen tegelijk op een vast moment in de week te bereiken. Uit de evaluaties van de lessen in goed gedrag en het implementeren van het beloningssysteem blijkt dat het zeer onpraktisch is om dit over verschillende dagen en lesmomenten te verdelen. Leerling A weet al wat het beloningssysteem inhoudt, maar gaat nog geen beloningsmunten verdienen, omdat leerling B de les in goed gedrag pas 3 dagen later krijgt. Wanneer je dit wel meteen inzet, zorgt dit onnodig voor onrust in de klas. Met die reden zijn de roosters van de leerlingen zo aangepast dat ze op dinsdagochtend van 9.00u

tot 10.30u allemaal in de klas zijn. De lessen in goed gedrag zijn zo opgesteld, dat ze voor alle leeftijden en niveaus duidelijk zijn. Een bijkomend voordeel is dat alle leerlingen in contact komen met elkaar.

5.3 DEELVRAAG 3

Hoe ervaren de leerlingen het opvolgen van de gedragsverwachting na de implementatie van PBS?

Yes juf, ik heb al weer 5 muntjes gespaard. Mag ik deze Berkies inleveren voor een chocomel?

Uitspraak van leerling OZA

Uit de resultaten van de vragenlijst voor de leerlingen blijkt dat de leerlingen uit de OZA PBS een passende aanpak voor de OZA vinden. 70% van de leerlingen geeft aan dat het beloningssysteem ervoor zorgt dat ze beter hun best willen doen in de klas. Alle leerlingen geven aan dat ze een beloningsmunt krijgen wanneer ze zich houden aan de gedragsverwachting. 90% van de leerlingen geven aan dat ze het (meestal) leuk vinden om een beloning te verdienen. Daarnaast geeft 60% van de leerlingen aan niet veel van PBS te leren. Dit is mogelijk te verklaren aangezien ik het begrip PBS niet vaak gebruik. Bij de eerste lessen is het begrip ter sprake gekomen, maar deze herhaal ik klaarblijkelijk onvoldoende. Daarentegen kennen ze het begrip gedragsverwachting wel. Dit wordt bij het verbaal en fysiek belonen herhaaldelijk benoemd.

5.4 ONDERZOEKSVRAAG

Met welke interventies kan ik er als groepsleerkracht voor zorgen dat de leerlingen uit de onderwijs-/zorgklas startklaar zijn bij aanvang van de lessen?

Tijdens mijn onderzoek heb ik, zoals bij deelvraag 1 beschreven, 18 interventies ingezet om tot het resultaat te komen dat in 80% van de gevallen de leerlingen 'startklaar' zijn. Er is geen vaste lijst met interventies die ingezet kan worden om ervoor te zorgen dat de leerling 'startklaar' zijn. Wel zijn er richtlijnen voor de implementatie van PBS. Door herhaaldelijk de cyclus van Schuman (2009) te doorlopen, zijn er naast de eerste interventieopzet, die naar aanleiding van de nulmeting is samengesteld, twee interventie verbeterplannen opgesteld. Door de resultaten van de ingezette interventies te volgen, worden interventies bijgesteld of worden nieuwe interventies ingezet.

Door zoveel mogelijk antecedenten aan het licht te brengen, zoals onder andere het te laat ontbijten, groepsleiding die de leerlingen te laat brengt en de materialen die niet op orde zijn (zoals gymspullen, pauzehap, etuis en werkbakjes), zijn passende interventies inzet. Hierbij speelt het betrekken van de senioren en andere groepsleiding van de behandelgroepen een rol. Door aanpassingen in de dagplanning op de behandelgroep, afspraken over zelfstandig lopen van en

naar school en het gebruik van de meeneemlijsten op de behandelgroepen, zijn de leerlingen beter in staat om 'startklaar' te zijn. Hierbij speelt niveau of leeftijd van de leerlingen geen rol.

De leerlingen zijn op twee momenten in totaal in de week op tijd op school. De reden dat het percentage in het 'startklaar zijn' lager is dan het percentage op tijd komen, is te verklaren doordat de leerlingen hun gymspullen of pauzehap niet allemaal op orde hebben. Met name de leerlingen die nieuw in de OZA zijn, hebben de juiste spullen nog niet aangeschaft.

Als groepsleerkracht heb ik in meer dan 70% van de geplande interventies aan preventie besteed. Voorbeelden van deze interventies zijn; nieuwe leerlingbakjes, routine voor het opbergen van waardevolle spullen, aangepaste roosters, overleg met senioren over het vervroegen van de ontbijttijden en onder andere de meeneemlijsten voor op de slaapkamers van de leerlingen.

Uit de analyses in week 5 en week 8 blijkt dat de les in gedrag en het implementeren van het beloningssysteem niet voldoende is om tot het gewenste resultaten te komen. Door deze interventies die plaatsvinden in de klas te combineren met aanpassingen in de klassenorganisatie en op de behandelgroepen, kunnen de leerlingen zich wel aan de gedragsverwachting 'startklaar' houden. De interventies hebben ervoor gezorgd dat in 90% van de gevallen de leerlingen 'startklaar' zijn bij aanvang van de lessen in tegenstelling tot januari 2017 met een percentage van 35%.

5.5 DISCUSSIE

In de OZA wisselt de groepssamenstelling regelmatig. Voordat het onderzoek gestart werd, wist ik niet of en wanneer er leerlingen in of uit zouden stromen. Dit is nu met twee leerlingen het geval geweest. De nieuwkomers hebben de implementatie gemist. Ik heb geen plan opgesteld om deze leerlingen kennis te laten maken met de kernwaarden. Eenmalig de kernwaarden benoemen en aanwijzen in de klas is onvoldoende, dit blijkt uit de resultaten van de vragenlijst. De nieuwe leerlingen hadden geen idee wat de kernwaarden waren. Deze leerlingen hebben snel door wanneer ze munten kunnen verdienen, maar missen de achterliggende gedachte. Tijdens dit onderzoek is niet bekeken of het uitdoven van fysiek belonen door middel van het uitreiken van een beloningsmunt invloed heeft op het gedrag, zoals Skinner (1904-1990) beschrijft in zijn theorie over de operante conditionering. Wanneer de beloning wegvalt, kan de leerling vervallen in 'oud gedrag'. Hiermee wordt bedoeld dat ze zich dan niet meer aan de gedragsverwachting 'startklaar' houden.

Doordat de interventies gedurende de verschillende cyclussen zijn opgesteld, zijn ze niet op voorhand in de onderzoeksopzet opgenomen. Een andere onderzoeker kan voor andere interventies kiezen, al is het doel uiteindelijk wel hetzelfde. Als groepsleerkracht kan ik de gedragsverwachting 'startklaar' zijn niet geheel beïnvloeden. Ik ben voor een groot deel afhankelijk van de groepsleiders die op de behandelgroepen werken. Zij hebben een groot aandeel in het op tijd komen van de leerlingen en het nagaan of ze de juiste materialen bij zich hebben.

5.6 PRAKTISCHE OPBRENGST EN AANBEVELINGEN

Zoals in hoofdstuk 2 staat beschreven is PBS een evidence based systeem (Golly & Sprague, 2015). Ik heb als onderzoeker mogen ervaren dat er na het implementeren van PBS en door het werken aan de MOS meer leerlingen 'startklaar' zijn en minder incidenten plaatsvinden in de OZA. Als professional ben ik door het inzetten van preventieve interventies, het gewenste gedrag te belonen, duidelijke gedragsverwachtingen uit te spreken en duidelijke consequenties te handhaven bij ongewenst gedrag, beter in staat om probleemgedrag te voorkomen. Leerlingen sporen elkaar aan om goed hun best te doen, zodat ze een beloningsmunt kunnen verdienen. In de afgelopen drie maanden hebben de leerlingen voor verschillende groepsdoelen gespaard. Ze hebben twee keer voor een uitgebreide klassenlunch gespaard en ze zijn op de hoofdlocatie twee lesuren gaan springen op het springkussen. Als individuele doelen wordt voornamelijk gespaard voor een kopje soep of chocomel. Aangezien nagenoeg alle leerlingen in de ochtend op tijd zijn, kan er in rust gestart worden met de lesdag. De leerlingen ogen vrolijker en meer ontspannen. De dynamiek in de groep is veranderd. Door klein probleemgedrag te negeren, duidelijke gedragsverwachtingen te scheppen, duidelijke consequenties te handhaven bij ongewenst gedrag en aandacht te besteden aan wat goed gaat, behalen de leerlingen betere resultaten. Dit geldt voor de OZA. Door interventies schoolbreed in te zetten, kan dit effect ook gelden voor de hele school.

Scholen waarbij gedragsproblemen veel aandacht opeisen kan ik PBS aanbevelen. Het kost wel tijd, creativiteit en doorzettingsvermogen om de implementatie gestroomlijnd te laten verlopen. Door de implementatie heb ik meer plezier gekregen in mijn werk, aangezien de incidenten sterk zijn afgenomen. De aanpak moet wel blijvend worden toegepast (Irvin, Tobin, Sprague & Vincent 2004). Door meerdere gedragsverwachtingen onder een kapstok begrip, zoals 'startklaar' zijn, te hangen, is het mogelijk meerdere gedragsverwachtingen blijvend te belonen met beloningsmunten.

Dit onderzoek heeft plaatsgevonden in één klas. De rol van mij als leerkracht is van groot belang geweest. Vanuit mijn kennis over de doelgroep, jongeren van 12 tot 18 jaar met psychiatrische problematiek en/of gedragsproblemen die op een behandelgroep wonen met een niveau van groep 3 t/m 2 VMBO BBL, ben ik tot 18 interventies gekomen. Als onderzoeker wordt ik enthousiast van de positieve resultaten. Door mijn enthousiasme en kennis over PBS ben ik als lid bij de PBS werkgroep gevraagd op de hoofdlocatie, met als doel de implementatie van PBS schoolbreed tot een succes te brengen.

BRONNENLIJST

- Andriessen, D., Onstenk, J., Delnooz, P., Smeijsters, H. & Peij, S. (2010). *Gedragscode praktijkgericht onderzoek voor HBO*. HBO raad.
- Baard, M. (2015). *Interventie bij gedragsproblemen - De Eerste Stap*. <http://wjlernen.nl/interventies-bij-gedragsproblemen.php>. Bezocht op 28-04-2017.
- Barrett, S. B., Bradshaw, C. P., & Lewis-Palmer, T. (2008). *Maryland Statewide PBIS Initiative: Systems, Evaluation, and Next Steps*. *Journal of positive behavior interventions*, 10(2), 105-114.
- Blonk, A., Das, T., Haasen, M. & Wichers-Borts, J. (2014). *SWPBS: schoolbreed gedragsvraagstukken aanpakken in het voortgezet onderwijs*. Amsterdam: uitgeverij SWP.
- Bruin, C. de (2014). *Geef me de vijf*. Doetinchem: Graviant.
- Conroy, M.A., Dunlap, G., Clarke, S. & Alter, P.J. (2005). *A Descriptive Analysis of Positive Behavioral Intervention Research With Young Children With Challenging Behavior*. *Tijdschrift: Topics in Early Childhood Special Education* 25:3 p. 157 t/m 166.
- Crone, D, Hawken, L. & Horner, R. (2014). *Check in check out in Positive Behavior Support, Dagelijkse gedragsondersteuning in de school*. Huizen, Uitgeverij Pica
- Cuppers, F. (2012). *Opbrengsten Maak Je Samen: wat werkt? (Marzano)*. <https://www.onderrwijsmaakjesamen.nl/actueel/opbrengsten-maak-je-samen-wat-werkt-marzano/>. bezocht op 16-1-2017.
- Golly, A. & Sprague J. (2015). *Positive Behavior Support. Goed gedrag kun je leren!* Huizen: Pica
- Heyden, S. van der (2015). *Straffen is zinloos!* Uitgeverij: Brave New Books.
- Hoffenaar, P.J. (2009). *Opmerkelijk; Straf voor iedere leerling die het verdient?* *Tijdschrift kind en adolescent*. jaargang 30, nr 4, p. 266-270.
- Horeweg, A. (2015). *Gedragsproblemen in de klas in het voortgezet onderwijs*. Houten: uitgeverij LannooCampus.
- Marzano, R. J. (2012). *Wat werkt op school; Research in actie*. Meppel: Bazalt
- Nelen, M., Das, T., Blonk, A. Reijnders, I., Baard, M., Van Leeuwen, E., & Albrecht, G. (2016). *De vijf pijlers van SWPBS anno 2016*. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek*, 55 484-493
- Nus, W. van (2015) *Geweldloos Verzet op school*. Huizen: Pica.
- Overveld, K. van (2012) *Groepsplan gedag*. Huizen: Pica.
- Simonsen, B. & Myers, D. (2016). *PBS in de klas*. Huizen: Pica.
- Simonsen, B., Eber, L., Black, A.C., Sugai, G., Lewandowski, H., Sims, B, & Myers, D. (2012). *Illinois Statewide Positive Behavioral Interventions and Supports: evolution and impact on student outcomes across years*. *Journal of Positive Behavior Interventions*, 14(1), 5-16.
- Utley, C.A. & Sailor, W. (2002). *Positive Behavior Support and Urban School Improvement*. *Journal of Positive Behavior interventions*. *Tijdschrift: Volume 4, Nummer 4, herfst 2002*, p. 195

Vos, H (2009). *Kwaliteit leraar heeft invloed op het behalen van een diploma*.
<https://bijbelonderwijs.nl/bijbel-en-onderwijs/kwaliteit-leraar-heeft-invloed-op-het-behalen-van-een-diploma/>. Bezocht op 13-04-2017.

Wyffels, D (2006). *Hoe coach ik mijn klas?* Tielt: Lannoo

Young, E.L., Richard Young, K., Candarella, P. & Richardson, M.J. (2014). *Positive Behavior Support in het voorgezet onderwijs*. Amsterdam: uitgeverij SWP.

Auteur onbekend. (datum onbekend). *Video ideeën uitvoeren beloningssysteem*.
<https://www.leraar24.nl/positive-behavior-support-pbs/#tab=0>. Bezocht op 20-12-2016.
Auteur onbekend. (datum onbekend). *Video gedragsverwachtingen*. <https://vimeo.com/55520083>.
Bezocht op 20-12-2016.

Auteur onbekend. (datum onbekend). *PBIS in the classroom*. <http://www.pbis.org/school/pbis-in-the-classroom>. Bezocht op 16-1-2017.

Auteur onbekend. (datum onbekend). *Doelen passend onderwijs*.
<https://www.passendonderwijs.nl/over-passend-onderwijs/in-het-kort/doelen-passend-onderwijs>.
Bezocht op 20-1-2017.

Auteur onbekend. (datum onbekend). *Geschiedenis PBS in Nederland*.
<http://www.swpbs.nl/swpbs/swpbs-in-nederland>. Bezocht op 20-2-2017.

Klassenorganisatie checklist PBS

Klassenorganisatie checklist PBS

Naam leraar:

Datum:

1 = goed in orde 2 = nog niet helemaal in orde 3 = helemaal niet in orde (werkdoel)

1. Bureau leerkracht	1	2	3	prioriteit
De tafel staat op een handige plek				
Er zijn duidelijke regels over wat leerlingen aan mijn tafel mogen				
Als ik aan mijn tafel zit kan ik de hele klas overzien				
Ik gebruik mijn tafel als bureau				
Mijn tafel is geordend				
Ik heb een instructietafel en een bureau				

2. Kasten voor materialen	1	2	3	prioriteit
Materialen die vaak worden gebruikt zijn goed te bereiken				
Leerlingen kunnen de methodematerialen goed vinden en pakken				
Materialen die ik zelden gebruik zijn op een handige plek (buiten de klas) opgeslagen				
De klas is zo ingericht dat leerlingen materialen kunnen pakken zonder anderen lastig te hoeven vallen				

3. Procedures aan het begin van de lessen	1	2	3	prioriteit
Er is een duidelijke afspraak/routine voor de leerlingen wat ze doen als ze binnenkomen bij de start van de dag				
Ik sta bij de deur om leerlingen te ontvangen				
Er is rust bij de start van de dag				

- Welke problemen heb je die samenhangen met het begin van de dag of les?

- Welke oplossingen heb je voor (enkele van) deze problemen?

4. Algemene procedures in de klas	1	2	3	prioriteit
Leerlingen weten wat zij mogen doen als ze klaar zijn met werk				
Er zijn duidelijke afspraken over het pakken van nieuw schrijfgerei				
Tijdens zelfstandig werken hebben de leerlingen hun materialen beschikbaar				
Er is een duidelijke procedure voor het naar het toilet gaan				
Er is een duidelijke procedure voor het weggaan uit het lokaal				
Handige looproutes door de klas worden regelmatig geoefend				
Er zijn heldere verwachtingen over eten, drinken, kauwgom en dergelijke				
Er zijn duidelijke procedures rondom het gebruik van iPods, mobiele telefoons en andere elektronische apparatuur				

- Welke problemen heb je die samenhangen met klassenprocedures?

- Welke oplossingen heb je voor (enkele van) deze problemen?

5. Procedures voor zelfstandig werken	1	2	3	prioriteit
Zelfstandig-werkregels zijn helder voor de leerlingen				
Leerlingen weten wanneer ze mogen rondlopen en wanneer niet				
Leerlingen weten hoe ze hulp kunnen vragen				
Leerlingen weten wanneer ze stil moeten zijn of zachtjes mogen overleggen				
Leerlingen weten wat ze moeten doen als hun werk klaar is				

- Welke problemen ervaar je als je leerlingen zelfstandig werken?

- Welke oplossingen heb je voor (enkele van) deze problemen?

BIJLAGE 2: CHECKLIST POSITIEVE INTERACTIE IN DE KLAS (CAT) LEEG

<i>Checklist positieve interactie in de klas (CAT), 2010.</i> <i>(vertaling door Trees Das & Anita Blonk, 2015)</i>		
Leraar/klas: _____	Tijd: _____	School: _____
	Datum: _____	Provincie: _____
Onderwijssoort: _____		
Aanwijzingen: a. Kies het passende antwoord uit de 4 mogelijkheden naast de antwoordcel (klik in de cel). Sla geen antwoorden over, dat beïnvloedt de percentages. b. Bekijk de percentages in de rubrieken In orde, deels in orde en niet in orde (zie ook de cirkelgrafieken op het volgende blad). c. Bepaal de sterke kanten en de gebieden die verbetering nodig hebben door naar de tekst in de corresponderende antwoordcellen te kijken. d. Ontwikkel een actieplan op basis van de gebieden die het meeste verandering nodig hebben.		
I. Omgevingsfactoren: verschillende aspecten van de omgeving zijn aangepast om probleemgedrag te voorkomen of aan te pakken.		
A. Fysieke omgeving. Het klaslokaal is op een zodanige manier ingericht dat het leren en de zelfstandigheid bevordert wordt.		
A1. Zijn onnodige en afleidende zaken buiten zicht en buiten bereik?		
A2. Zijn alle materialen geordend en gemakkelijk toegankelijk?		
A3. Hebben de leerlingen voldoende en veilige opslagruimte?		
A4. Is het meubilair van de klas dusdanig opgesteld dat de doorstroming vergemakkelijkt wordt?		
A5. Zijn de instructieplekken in de klas voldoende zichtbaar en duidelijk afgeschermd?		
A6. Zijn de gedragsverwachtingen zichtbaar op een zodanige manier dat alle leerlingen het kunnen begrijpen (picto's of woorden)?		
B. Tijdsindeling van lesmomenten. De volgorde van instructies is dusdanig dat het leren van de leerlingen bevordert wordt.		
B1. Is het schema van de lesactiviteiten opgehangen en wordt het regelmatig bijgewerkt?		
B2. Zijn de gedragsverwachtingen voor de lesovergangen en activiteiten die geen instructies behoeven, opgehangen en worden zij regelmatig bijgewerkt?		
B3. Geeft de dagindeling iedere leerling voldoende tijd voor zelfstandig werk, één op één instructie, groepsactiviteiten, omgang met leeftijdsgenoten en vrije tijd?		
B4. Is elke leerling het grootste deel van de tijd bezig met actief leren en is er weinig tijd voor ongestructureerde activiteiten?		
C. Socialisatie. Mogelijkheden voor instructie om sociaal emotioneel leren in een sociale context te bevorderen.		
C1. Is er voldoende nadruk op de ontwikkeling van de individuele verantwoordelijkheid en onafhankelijkheid van alle leerlingen?		
C2. Is er een routine dat de leraar en het gezin van de leerling minstens wekelijks contact met elkaar hebben?		
C3. Worden de vaardigheden onderwezen op de plek waar ze ook gebruikt moeten worden?		
C4. Worden vriendschappen tussen de leerlingen gestimuleerd?		
C5. Worden er effectieve en efficiënte communicatiestrategieën gebruikt of aangeleerd?		
C6. Krijgen leerlingen met een beperking de kans om samen te werken en een praatje te maken met leeftijdsgenoten?		
Aantekeningen over "omgevingskenmerken": ➔		
II. Gedragssysteem voor de klas: er wordt een systeem voor gedrag ontwikkeld om gedragsproblemen te voorkomen en zo nodig aan te pakken.		
Definiëren en aanleren van gedrag.		
D1. Zijn er duidelijk gedefinieerde, positief uitgesproken verwachtingen en regels voor de klas (2-3 verwachtingen voor in de klas)?		
D2. Zijn de mogelijke gedragsincidenten in de klas duidelijk omschreven en is er onderscheid tussen klein en groot probleemgedrag. Is het duidelijk welke incidenten in de klas worden afgehandeld en welke buiten de klas?		
D3. Is er een systeem (een jaarplanning met instructie en oefenmomenten) voor het aanleren en het oefenen van het gedragsverwachtingen en de regels voor leerlingen?		
D4. Worden data verzameld in de klassensituatie, worden ze regelmatig geanalyseerd om tot besluitvorming voor gedragsondersteuning te komen?		
Beloningssysteem.		
D5. Is er een belonings-/erkenning/waarderingssysteem voor gewenst gedrag in de klas?		
D6. Zijn er specifieke criteria voor het verdienen van beloningen/erkenning/waardering en zijn leerlingen zich bewust van deze specifieke criteria?		
D7. Komen de leerlingen altijd in aanmerking om erkenning/ waarderingen en beloningen te verdienen?		
D8. Worden beloningen die zijn verdiend niet weggehaald of wordt er niet bedreigd om deze weg te nemen?		
D9. Zijn bekrachtigers leeftijd adequaat en toegankelijk voor een verschillend samengestelde groep leerlingen?		
D10. Wordt het prijzen van gedrag en het corrigeren van gedrag toegepast in een verhouding van 4 : 1?		
Systeem van consequenties.		
D11. Worden data zichtbaar in de klas gepresenteerd als dit bijdraagt aan de vorderingen van leerlingen?		
D12. Zijn er momenten of mogelijkheden gecreëerd om de samenwerkingsrelatie tussen ouders en school te versterken?		

D13. Zijn er aanvullende strategieën voor leerlingen die niet kunnen voldoen aan de gedragsverwachtingen in de klas?			
D14. Worden leerlingen aan hun keuzes herinnerd op een kalme, positieve manier voorafgaand aan de escalatie van gedrag?			
D15. Is er een formele afspraak hoe er gecommuniceerd wordt met ouders en hoe ouders betrokken worden waarbij dit niet afhankelijk is van de leerling als boodschapper?			
D16. Zijn er momenten of mogelijkheden gecreëerd om de samenwerkingsrelatie tussen ouders en school te versterken?			
D17. Zijn er aanvullende strategieën voor leerlingen die niet kunnen voldoen aan de gedragsverwachtingen in de klas?			
Aantekeningen over het gebied "gedrag in de klas": ➔			
III. Curriculum en Instructie: materialen en instructies zijn gewijzigd of aangepast om gedragsproblemen te voorkomen of aan te pakken.			
Instructie : Planning en uitvoering – onderwijs activiteiten zijn op een dusdange wijze ingepland en uitgevoerd zodat het bijdraagt aan het leren van de leerlingen.			
E1. Zijn doelstellingen van de les en de aanwezige materialen geschikt om te differentiëren naar de niveaus van functioneren van leerlingen?			
E2. Zijn de opdrachten relevant en zinvol voor de leerlingen?			
E3. Zijn er verschillende lesmethoden en materialen voorhanden?			
E4. Is er voldoende tijd voor de verschillende taken?			
E5. Gaan mondelinge instructies samen met foto's, pictogrammen of geschreven woorden die leerlingen kunnen lezen?			
E6. Is het tempo van de instructie geschikt en aangepast aan de behoeften van alle leerlingen?			
E7. Wordt er regelmatig gecheckt of leerlingen de opdracht hebben begrepen en direct na het uitvoeren van de opdracht of het gelukt is?			
E8. Worden de leerlingen gewezen op de mogelijkheden om keuzes te maken binnen een taak of tussen taken?			
E9. Wordt er aan leerlingen positieve, specifieke feedback/waardering gegeven voor begeleide activiteiten en zelfstandig werken?			
E10. Wordt correctieve feedback meteen en positief gegeven tijdens de begeleide oefeningen?			
E11. Worden er aanpassingen gedaan om aan de individuele onderwijsbehoeften van een leerling te voldoen?			
Aantekeningen over het gebied "curriculum en instructie": ➔			
Samenvatting van de uitkomsten van Classroom Setting Positive Behavior Supports			
	Total		
Omgevingsfactoren	In orde	0	0,0%
	Deels in orde	0	0,0%
	Niet in orde	0	0,0%
	Niet waargenomen	0	0,0%
	Lege cellen	16	100,0%
Gedragssysteem voor de klas	In orde	0	0,0%
	Deels in orde	0	0,0%
	Niet in orde	0	0,0%
	Niet waargenomen	0	0,0%
	Lege cellen	17	100,0%
Curriculum en instructie	In orde	0	0,0%
	Deels in orde	0	0,0%
	Niet in orde	0	0,0%
	Niet waargenomen	0	0,0%
	Lege cellen	11	100,0%

Beste ouders, voogden en behandelgroepbegeleiders,

Dit schooljaar gaan we, net zoals op de hoofdlocatie, in de onderwijs-/zorgklas ook starten met Positive Behavior Support (PBS), ofwel positieve gedragsondersteuning. We gaan de leeromgeving nog veiliger maken. Dat gaan we doen door met elkaar af te spreken wat we belangrijk vinden, welke verwachtingen wij van elkaar hebben. Wat verwacht de leraar van de leerling? In de praktijkruimtes, in de klas? En wat verwacht de leerling van de leraar? Dat gaan we zichtbaar maken en daar gaan we les over geven. We gaan veel complimenten geven en allemaal hetzelfde reageren op wat we niet fijn vinden.

Waarom PBS?

PBS helpt om een veilige leeromgeving op school te krijgen. Alle leerlingen krijgen dan goede ondersteuning. Onderzoek toont aan dat PBS bewezen positief effect heeft op het schoolklimaat:

- Er zijn minder gedragsincidenten.
 - Er is meer rust op school.
 - De effectieve lestijd neemt toe, waardoor leerprestaties verbeteren.
 - Meer leerlingen gaan met plezier naar school.
 - Leerkrachten ervaren meer plezier in hun werk.
- Vijf belangrijke kenmerken van PBS:**
- Schoolbrede aanpak: sociale vaardigheden en sociaal gedrag aanleren vanuit de drie waarden. Vanuit deze waarden worden concrete gedragsverwachtingen opgesteld en aangeleerd. Verder leren de leerlingen in alle mogelijke situaties dit juiste gedrag te laten zien zoals tijdens lessen in de klas, als bij de praktijkvakken.
 - Preventie: door op een positieve wijze gedrag aan te leren, voorkom je in veel gevallen probleemgedrag.
 - Positieve bekrachtiging: door te benoemen wat er goed gaat, werkt onze school preventief aan een positief klimaat.
 - Data gestuurd: op basis van data uit metingen bepaalt onze school de benodigde interventies. Het resultaat van het aangeleerde gedrag wordt nadien ook gemeten.
 - Samenwerken met ouders en externe partners. Zij denken met ons mee over hoe we het klimaat op school positief kunnen beïnvloeden.

Aanleren van gewenst gedrag

PBS is gericht op het aanleren en waarderen van positief gedrag. Hierdoor ontstaat er een veilig, voorspelbaar klimaat. Dit geeft ruimte om goed sociaal gedrag te laten zien en goede prestaties te leveren. Door gericht gewenst gedrag aan te leren en te bekrachtigen ontstaat een positief klimaat waarin iedereen weet wat er van hem of haar wordt verwacht.

We doen dit via de volgende principes:

- Heldere gedragsverwachtingen hebben (wat willen we zien en horen?)
- Gedragsverwachtingen actief aanleren (les in goed gedrag)
- Positief gedrag waarderen en bekrachtigen
- Zo weinig mogelijk aandacht geven aan ongewenst gedrag
- Heldere consequenties/gevolgen voor onacceptabel gedrag

Meer informatie?

Voor meer informatie kunt u contact opnemen Jody van den Biggelaar

In de weekmail vertellen wij regelmatig wat we tot dan toe gedaan hebben.

Lesbrief 'Pimp My Bag'

In deze tas zitten jullie bewaarzakjes voor het beloningssysteem. Deze week ga je het zakje 'pimpen'. Hiervoor kun je verschillende materialen gebruiken.
Zorg ervoor dat jij een uniek bewaarzakje maakt!

Vorbereiding:

- De materiaalbakken staan in op de knutselkast, hier zitten alle materialen in die je nodig hebt om je zakje te pimpen.

Pimpen:

- Je mag naar eigen invulling de zakjes pimpen. Maak met potlood een ontwerp. Dit kan meteen op je zakje of eerst op een los blaadje. Laat je ontwerp door de docent goedkeuren. Zorg er wel voor dat je naam er op komt te staan.
- Vervolgens ga je met watervaste stift en/of verf het zakje pimpen. Vergeet niet om een stuk papier of karton in het zakje te leggen, zodat het niet doordrukt.

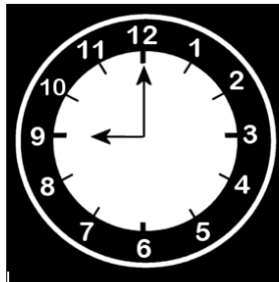
Afsluiting:

- Maak aan het einde van de les de inhoud van de materiaalbak weer op orde. Lever hem op tijd weer in, zodat andere leerlingen deze ook kunnen gebruiken. Let er onder andere op dat de kwasten goed schoon zijn.

Nu is je beloningszakje klaar en kan het sparen gaan beginnen. Succes!

Gedagsverwachting betrokkenheid

Ik ben op tijd op school.
(zowel in de ochtend als in de
middag)

**Les in gedrag: fotokaart op tijd zijn
'Ik ben op tijd op school.'**

Houdt de leerling zich aan de gedragsverwachting? Leg je antwoord uit.

Houdt de meneer zich aan de gedragsverwachting? Leg je antwoord uit.

BIJLAGE 7: LESFORMULIER 'IK BEN STARTKLAAR'

Doel:

Les in gedrag: startklaar

Het aanleren van de gedragsverwachting:

'Ik ben startklaar.

1 = inleiding met goed voorbeeld

Groep voorbereiden	"We oefenen wat er bedoeld wordt met 'startklaar' zijn. Waar moet je allemaal op letten: - op tijd op school/lwc zijn. - Je jas aan de kapstok hangen - De juiste materialen/spullen meenemen, zoals gymspullen, pauzehap. - De juiste kleding aan hebben. Bij LWC; lange broek + dichte schoenen. - Bij binnenkomst waardevolle spullen in je bakje leggen en inleveren bij de juf/meneer - Je bakjes uit de kast halen en klaarleggen op je werkplek. - Aan je eigen werkplek gaan zitten tot de les begint. Letten jullie maar goed op hoe ik het goed voordoet."
Goed voordoet	De leerkracht komt op tijd binnen, hangt jas aan de kapstok, legt tas naast zijn/haar tafel. Legt de waardevolle spullen in heb daarvoor bestemde bakje, levert deze in. Pakt bakjes uit de kast en gaat aan zijn/haar eigen tafel zitten. Bij de individuele les krijgen de leerlingen een aantal afbeeldingen te zien van bovenstaande stappen.
Nabespreken	"Wat zagen jullie wat ik goed deed?"

2 = Fout voorbeeld

Groep voorbereiden	"Ik ga het helemaal fout voordoet. Let goed op wat ik allemaal fout doe."
Fout voordoet	Leerkracht gaat met zijn/haar jas aan in de klas zitten. Legt de tas op tafel en gaat zitten kletsen met buurman/buurvrouw. Bij de individuele les krijgen de leerlingen een aantal afbeeldingen te zien van bovenstaande verkeerde stappen.
Nabespreken	"Wat zagen jullie mij fout doen? Was dat betrokken? Welke afspraken gelden hier?"

3 = Goed voorbeeld

Groep voorbereiden	"Nu ga ik het nog een keer goed voordoet. Let nu nog een keer goed op wat ik doe."
Goed voordoet	Zie stappen hierboven. Maar dan in andere volgorde.
Nabespreken	Wat zagen jullie wat ik goed deed?

4 = Leerlingen oefenen

Groep voorbereiden	"Nu mag een van jullie laten zien hoe je startklaar kunt zijn. <i>Complimenteer de leerling die het voor wil doen.</i>
--------------------	--

	“Letten jullie goed op wat (naam leerling) allemaal goed doet.”
Leerling doet het op de juiste wijze voor	
Nabespreken	ik zag ... dit goed doen, wat zagen jullie (naam leerling) goed doen?

5 = Afsluiting

Instructie	Poster van de gedragsverwachting laten zien. De gedragsverwachting wordt zichtbaar opgehangen in de desbetreffende ruimte(s).
afsluiting	Leerlingen succes wensen met het verdienen van de munten.

BIJLAGE 8: VRAGENLIJST LEERLINGEN

Deel van de digitale vragenlijst zoals de leerlingen deze hebben ingevuld:

vragenlijst leerlingen: PBS in de OZA

Lieve leerling,

In januari 2017 zijn wij begonnen met lessen in goed gedrag en het beloningssysteem met de Berkies, want wij vinden het als school belangrijk dat iedereen zich aan de gemaakte afspraken kan en wil houden. Door deze vragenlijst kan ik nagaan wat jij van PBS weet en wat jij er van vindt. De lijst bestaat uit 10 vragen. Bij de eerste 2 vragen moet je de antwoorden zelf typen. Bij de andere vragen kun je uit 4 antwoorden kiezen.

Alvast bedankt voor het invullen.

groetjes,

Juf Jody

Wat zijn de drie kernwaarden van het Berkenhofcollege? Typ de drie woorden in.

Typ een zin

250 tekens resterend

Waar moet je op letten bij de gedragsverwachting: 'startklaar zijn' ? (typ minimaal 3 dingen.

Typ een zin

Vind jij het beloningssysteem met de Berkies helpen om beter je best te doen in de klas?

niet

soms

meestal

Altijd

Vind jij de beloningen die je met de Berkies kunt verdienen leuk?

niet

soms

meestal

altijd

Krijg jij een Berkie als jij je aan de gedragsafspraken houdt?

niet

soms

meestal

altijd

De vragen die middels de website survio.nl zijn ingevuld:

1. Wat zijn de drie kernwaarden van het Berkenhofcollege? (open vraag)
2. Waar moet ik op letten bij de gedragsverwachting: 'Startklaar zijn'. (noem minimaal 3 dingen)
3. Is het duidelijk welk gedrag de leerkracht van je verwacht?
Niet – soms – meestal – altijd
4. Krijg ik wel eens een compliment van de leerkracht?
Niet – soms – meestal – altijd
5. Vind jij het beloningssysteem met de Berkies helpen om beter je best te doen in de klas?
Niet – soms – meestal – altijd
6. Vind jij de beloningen die je met de Berkies kunt verdienen leuk?
Niet – soms – meestal – altijd
7. Krijg jij Berkies als jij je aan de afspraken houdt?
Niet – soms – meestal – altijd
8. Als je een Berkie krijgt, benoemt de leerkracht dan waarom hem krijgt?
Niet – soms – meestal – altijd
9. Leer je iets van PBS?
Niet – soms – meestal – altijd
10. Vind jij PBS goed voor onze klas?
Niet – soms – meestal – altijd

BIJLAGE 9: ONDERZOEKSOPZET SCHEMATISCH WEERGEGEVEN

Onderzoeksopzet schematisch weergegeven		
week	Wat	Doel
50	- Turven of leerlingen op tijd op school zijn en de juiste spullen bij zich hebben. - ABC schema's invullen.	- nulmeting - Analyseren wat de antecedenten zijn, om interventies aan te koppelen.
51	- Klassenorganisatie checklist PBS invullen + CAT door onderwijsassistent in laten vullen + actieplan opstellen. - Aankondiging PBS mailen naar ouders /groepsleiding (verzorgers). - ABC schema's invullen.	- Nulmeting, vervolgens Interventies klassenmanagement opstellen. - Kennismaking PBS. - Ouders/verzorgers informeren over PBS aanpak. - Analyseren wat de antecedenten zijn, om interventies aan te koppelen.
2	- ABC schema's invullen. - Introduceren PBS beloningssysteem + les 'Pimp my bag'. - Beloningslijst met leerlingen opstellen. - Gedragsles: gedragsverwachting 'Ik ben op tijd op school'. - Belonen en bekrachtigen van gewenst gedrag - Verzorgers informeren gedragsverwachting - Turven of de leerlingen op tijd op school zijn. - Al het probleemgedrag in SWIS registreren.	- Analyseren wat de antecedenten zijn, om interventies aan te koppelen. - Implementatie van PBS beloningssysteem. - LIn krijgen gedragsverwachting aangeleerd. Ze weten wat dit betekent en wat er van hen verwacht wordt. - Positief gedrag stimuleren. - Verzorgers bij het proces betrekken, samen sta je sterk! - Data verzamelen - Data verzamelen
3	- Turven of de leerlingen op tijd zijn en de juiste spullen bij zich hebben. - Al het probleemgedrag in SWIS registreren. - Belonen en bekrachtigen van gewenst gedrag.	- Data verzamelen. - Data verzamelen - Positief gedrag stimuleren.

4	- Turven of de leerlingen op tijd zijn en de juiste spullen bij zich hebben. - Al het probleemgedrag in SWIS registreren. - Belonen en bekrachtigen van gewenst gedrag. - Verzorgers mailen hoe het PBS proces verloopt.	- Data verzamelen. - Data verzamelen. - Positief gedrag stimuleren. - Verzorgers bij het proces betrekken, samen sta je sterk!
5	- Turven of de leerlingen op tijd zijn en de juiste spullen bij zich hebben. - Al het probleemgedrag in SWIS registreren. - Belonen en bekrachtigen van gewenst gedrag. - Data analyseren + verbeterplan opstellen (nieuwe interventies).	- Data verzamelen. - Data verzamelen. - Positief gedrag stimuleren. - Nieuwe interventies inzetten.
6	- Gedragsles: gedragsverwachting 'Ik ben startklaar'. - Verzorgers informeren gedragsverwachting. - Turven of de leerlingen startklaar zijn. - Al het probleemgedrag in SWIS registreren. - Belonen en bekrachtigen van gewenst gedrag.	- Gedragsverwachting aanleren - Verzorgers bij het proces betrekken, samen sta je sterk! - Data verzamelen. - Data verzamelen. - Positief gedrag stimuleren.
7	- Turven of de leerlingen startklaar zijn. - Al het probleemgedrag in SWIS registreren. - Belonen en bekrachtigen van gewenst gedrag.	- Data verzamelen. - Data verzamelen. - Positief gedrag stimuleren.
8	- Turven of de leerlingen startklaar zijn. - Al het probleemgedrag in SWIS registreren. - Data analyseren en verbeterplan opstellen. - Belonen en bekrachtigen van gewenst gedrag. - Verzorgers mailen hoe het PBS proces verloopt.	- Data verzamelen. - Data verzamelen. - Nieuwe interventies inzetten. - Positief gedrag stimuleren. - Verzorgers bij het proces betrekken, samen sta je sterk!
10	- Turven of de leerlingen startklaar zijn. - Al het probleemgedrag in SWIS registreren. - Belonen en bekrachtigen van gewenst gedrag.	- Data verzamelen. - Data verzamelen. - Positief gedrag stimuleren. - Gedragsverwachting herhalen

	- Herhalingsles: PBS algemeen + 'ik ben startklaar'.	
11	- Turven of de leerlingen startklaar zijn. - Al het probleemgedrag in SWIS registreren. - Belonen en bekrachtigen van gewenst gedrag.	- Data verzamelen. - Data verzamelen. - Positief klassenklimaat creëren.
12	- Turven of de leerlingen startklaar zijn. - Al het probleemgedrag in SWIS registreren. - Data analyseren en verbeterplan opstellen. - Belonen en bekrachtigen van gewenst gedrag. - Verzorgers mailen hoe het PBS proces verloopt.	- Data verzamelen. - Data verzamelen. - Nieuwe interventies inzetten. - Positief gedrag stimuleren. - Verzorgers bij het proces betrekken, samen sta je sterk!
13	- Turven of de leerlingen startklaar zijn. - Al het probleemgedrag in SWIS registreren. - Belonen en bekrachtigen van gewenst gedrag.	- Data verzamelen. - Data verzamelen. - Positief gedrag stimuleren.
14	- Turven of de leerlingen startklaar zijn. - Al het probleemgedrag in SWIS registreren. - Belonen en bekrachtigen van gewenst gedrag - Klassenorganisatie checklist PBS invullen + CAT door onderwijsassistent in laten vullen - Vragenlijst door leerlingen in laten vullen.	- Data verzamelen. - Data verzamelen. - Positief gedrag stimuleren. - Eindmeting. - Data verzamelen.
15	- Resultaten analyseren. - Resultaten delen met verzorgers.	- Conclusies. - Verzorgers bij het proces betrekken, samen sta je sterk!

Logboek onderzoek Jody van den Biggelaar

	Mail naar bedrijf gestuurd voor aanvraag muntjes.	
20 dec 2016	Onderzoeksvoorstel afgerond + gemaild naar Yvonne Filmpjes over SWPBS gekeken; met name gekeken naar het beloningssystemen: Veel briefjes – munten – armbandjes Kernzin: Wat aandacht krijgt groeit! Om over na te denken: waar bewaren de kinderen hun munten? In eigen versierd bakje/spaarpotje? Op eigen werkplek of op centrale plaats? Waar bewaren we munten voor het groepsdoel? Doorzichtige buis naast het digibord?	
25 jan 2016	Inspirerend krantenartikel over de oorzaak van lastige kinderen in een interview van sociaal pedagoog Feddema: - oorzaak van probleemgedrag bij kinderen/jongeren: ouders nemen te weinig tijd voor de opvoeding. Ze zijn veel van huis waardoor veel verschillende mensen (opa oppas opvang) voor de kinderen moeten zorgen. Deze wisselingen zijn niet goed.	
25 jan 2016	In weekend boek 'geweldloos verzet' gelezen: zou rode interventie kunnen worden: - ijzer smeden als het koud is. - Steungroepen; alle betrokkenen op één lijn krijgen om leerling te ondersteunen - Wanneer kinderen niet lekker in hun vel zitten, stagneert de ontwikkeling	
26 jan 2016	NOT bezocht.	
27 jan 2016	Aantal vakbladen doorgenomen: - Maatwerk in onderwijs - Oorsprong klassen	
2 feb 2017	Boek 21e eeuw marzano gekocht Boek Straffen is zinloos gekocht Bronnen op internet gezocht. Zie leeswijzer PBS bijeenkomt op school. Gevaagd op in PBS team te komen. PBS team reeds ondernomen acties voorgelegd.	
3 feb 2017	Gedragsles Ik ben startklaar gemaakt	
4 feb 2017	Hoofdstuk 1 geschreven met concept hoofdvraag en deelvragen	
7 feb 2017	Gedragsles gegeven 'ik ben startklaar'.	Vragenlijst voor Iln + praktijkdocenten maken

Klassenorganisatie checklist PBS**Klassenorganisatie checklist PBS**Naam leraar: *Jody v/d Biggelaar* Datum: *15-12-'16*

1 = goed in orde 2 = nog niet helemaal in orde 3 = helemaal niet in orde (werkdoel)

1. Bureau leerkracht	1	2	3	prioriteit
De tafel staat op een handige plek	X			
Er zijn duidelijke regels over wat leerlingen aan mijn tafel mogen		X		
Als ik aan mijn tafel zit kan ik de hele klas overzien	X			
Ik gebruik mijn tafel als bureau			X	
Mijn tafel is geordend			X	!
Ik heb een instructietafel en een bureau	X			

2. Kasten voor materialen	1	2	3	prioriteit
Materialen die vaak worden gebruikt zijn goed te bereiken	X			
Leerlingen kunnen de methodematerialen goed vinden en pakken	X			
Materialen die ik zelden gebruik zijn op een handige plek (buiten de klas) opgeslagen	X	X		
De klas is zo ingericht dat leerlingen materialen kunnen pakken zonder anderen lastig te hoeven vallen	X	X		

3. Procedures aan het begin van de lessen	1	2	3	prioriteit
Er is een duidelijke afspraak/routine voor de leerlingen wat ze doen als ze binnenkomen bij de start van de dag		X		
Ik sta bij de deur om leerlingen te ontvangen		X		
Er is rust bij de start van de dag			X	!

- Welke problemen heb je die samenhangen met het begin van de dag of les?

En druppelen veel te laat binnen, geen algemene start v/d dag

- Welke oplossingen heb je voor (enkele van) deze problemen?

stimuleren om op tijd te komen, vaste routine voor aanvang dag

4. Algemene procedures in de klas	1	2	3	prioriteit
Leerlingen weten wat zij mogen doen als ze klaar zijn met werk	X			
Er zijn duidelijke afspraken over het pakken van nieuw schrijfgerei		X		
Tijdens zelfstandig werken hebben de leerlingen hun materialen beschikbaar	X			
Er is een duidelijke procedure voor het naar het toilet gaan	X			
Er is een duidelijke procedure voor het weggaan uit het lokaal	X			
Handige looproutes door de klas worden regelmatig geoefend			X	
Er zijn heldere verwachtingen over eten, drinken, kauwgom en dergelijke	X			
Er zijn duidelijke procedures rondom het gebruik van iPods, mobiele telefoons en andere elektronische apparatuur		X		!

- Welke problemen heb je die samenhangen met klassenprocedures?

Stiekem telefoon gebruik + muziek luisteren

- Welke oplossingen heb je voor (enkele van) deze problemen?

vaste afspraken telefoon, tablets, mp3 : inleveren

5. Procedures voor zelfstandig werken	1	2	3	prioriteit
Zelfstandig-werkregels zijn helder voor de leerlingen	X			
Leerlingen weten wanneer ze mogen rondlopen en wanneer niet	X			
Leerlingen weten hoe ze hulp kunnen vragen	X			
Leerlingen weten wanneer ze stil moeten zijn of zachtjes mogen overleggen	X			
Leerlingen weten wat ze moeten doen als hun werk klaar is	X			

- Welke problemen ervaar je als je leerlingen zelfstandig werken?

—

- Welke oplossingen heb je voor (enkele van) deze problemen?

—

BIJLAGE 12: NULMETING CAT

Checklist positieve interactie in de klas (CAT), 2010. (vertaling door Trees Das & Anita Blom, 2015)			
Leraar/klas:	Jody vd Biggelaar / OZA	Tijd:	algemeen
		School:	Het Berkenhofcollege
		Datum:	18-11-2016
		Provincie:	Noord Brabant
		Onderwijssoort:	onderwijs-/zorgklas
Aanwijzingen: a. Kies het passende antwoord uit de 4 mogelijkheden naast de antwoordcel (klik in de cel). Sla geen antwoorden over, dat beïnvloedt de percentages. b. Bekijk de percentages in de rubrieken in orde, deels in orde en niet in orde (zie ook de cirkelgrafieken op het volgende blad). c. Bepaal de sterke kanten en de gebieden die verbetering nodig hebben door naar de tekst in de corresponderende antwoordcellen te kijken. d. Ontwikkel een actieplan op basis van de gebieden die het meeste verandering nodig hebben.			
I. Omgevingsfactoren: verschillende aspecten van de omgeving zijn aangepast om probleemgedrag te voorkomen of aan te pakken.			
A. Fysieke omgeving. Het klaslokaal is op een zodanige manier ingericht dat het leren en de zelfstandigheid bevordert wordt.			
A1. Zijn onnodige en afleidende zaken buiten zicht en buiten bereik?	In orde		
A2. Zijn alle materialen geordend en gemakkelijk toegankelijk?	In orde		
A3. Hebben de leerlingen voldoende en veilige opslagruimte?	Deels in orde		
A4. Is het meubilair van de klas dusdanig opgesteld dat de doorstroming vergemakkelijkt wordt?	In orde		
A5. Zijn de instructie plekken in de klas voldoende zichtbaar en duidelijk afgeschermd?	Deels in orde		
A6. Zijn de gedragsverwachtingen zichtbaar op een zodanige manier dat alle leerlingen het kunnen begrijpen (picto's of woorden)?	Deels in orde		
B. Tijdsindeling van lesmomenten. De volgorde van instructies is dusdanig dat het leren van de leerlingen bevordert wordt.			
B1. Is het schema van de lesactiviteiten opgehangen en wordt het regelmatig bijgewerkt?	In orde		
B2. Zijn de gedragsverwachtingen voor de lesovergangen en activiteiten die geen instructies behoeven, opgehangen en worden zij regelmatig bijgewerkt?	Niet in orde		
B3. Geeft de dagindeling iedere leerling voldoende tijd voor zelfstandig werk, één op één instructie, groepsactiviteiten, omgang met leeftijdsgenoten en vrije tijd?	In orde		
B4. Is elke leerling het grootste deel van de tijd bezig met actief leren en is er weinig tijd voor ongestructureerde activiteiten?	Deels in orde		
C. Socialisatie. Mogelijkheden voor instructie om sociaal emotioneel leren in een sociale context te bevorderen.			
C1. Is er voldoende nadruk op de ontwikkeling van de individuele verantwoordelijkheid en onafhankelijkheid van alle leerlingen?	Deels in orde		
C2. Is er een routine dat de leraar en het gezin van de leerling minstens wekelijks contact met elkaar hebben?	In orde		
C3. Worden de vaardigheden onderwezen op de plek waar ze ook gebruikt moeten worden?	In orde		
C4. Worden vriendschappen tussen de leerlingen gestimuleerd?	Deels in orde		
C5. Worden er effectieve en efficiënte communicatiestrategieën gebruikt of aangeleerd?	In orde		
C6. Krijgen leerlingen met een beperking de kans om samen te werken en een praatje te maken met leeftijdsgenoten?	Deels in orde		
Aantekeningen over "omgevingskenmerken": 			
II. Gedragssysteem voor de klas: er wordt een systeem voor gedrag ontwikkeld om gedragsproblemen te voorkomen en zo nodig aan te pakken.			
Definiëren en aanleren van gedrag.			
D1. Zijn er duidelijk gedefinieerde, positief uitgesproken verwachtingen en regels voor de klas (2-3 verwachtingen voor in de klas)?	Deels in orde		
D2. Zijn de mogelijke gedragsincidenten in de klas duidelijk omschreven en is er onderscheid tussen klein en groot probleemgedrag. Is het duidelijk welke incidenten in de klas worden afgehandeld en welke buiten de klas?	In orde		
D3. Is er een systeem (een jaarplanning met instructie en oefenmomenten) voor het aanleren en het oefenen van het gedragsverwachtingen en de regels voor leerlingen?	Deels in orde		
D4. Worden data verzameld in de klassensituatie, worden ze regelmatig geanalyseerd om tot besluitvorming voor gedragsondersteuning te komen?	In orde		
Beloningssysteem.			
D5. Is er een belonings-/erkenning/waarderingssysteem voor gewenst gedrag in de klas?	In orde		
D6. Zijn er specifieke criteria voor het verdienen van beloningen/erkenning/waardering en zijn leerlingen zich bewust van deze specifieke criteria?	Deels in orde		
D7. Komen de leerlingen altijd in aanmerking om erkenning/ waarderingen en beloningen te verdienen?	In orde		
D8. Worden beloningen die zijn verdiend niet weggehaald of wordt er niet bedreigd om deze weg te nemen?	Deels in orde		
D9. Zijn bekrachtigers leeftijd adequaat en toegankelijk voor een verschillend samengestelde groep leerlingen?	Deels in orde		
D10. Wordt het prijzen van gedrag en het corrigeren van gedrag toegepast in een verhouding van 4 : 1?	Niet in orde		
Systeem van consequenties.			
D11. Worden data zichtbaar in de klas gepresenteerd als dit bijdraagt aan de vorderingen van leerlingen?	Niet waargenomen		
D12. Zijn er momenten of mogelijkheden gecreëerd om de samenwerkingsrelatie tussen ouders en school te versterken?	In orde		

D13. Zijn er aanvullende strategieën voor leerlingen die niet kunnen voldoen aan de gedragsverwachtingen in de klas?	In orde		
D14. Worden leerlingen aan hun keuzes herinnerd op een kalme, positieve manier voorafgaand aan de escalatie van gedrag?	In orde		
D15. Is er een formele afspraak hoe er gecommuniceerd wordt met ouders en hoe ouders betrokken worden waarbij dit niet afhankelijk is van de leerling als boodschapper?	In orde		
D16. Zijn er momenten of mogelijkheden gecreëerd om de samenwerkingsrelatie tussen ouders en school te versterken?	Deels in orde		
D17. Zijn er aanvullende strategieën voor leerlingen die niet kunnen voldoen aan de gedragsverwachtingen in de klas?	In orde		
Aantekeningen over het gebied "gedrag in de klas": 			
III. Curriculum en Instructie: materialen en instructies zijn gewijzigd of aangepast om gedragsproblemen te voorkomen of aan te pakken.			
Instructie : Planning en uitvoering – onderwijs activiteiten zijn op een dusdanige wijze ingepland en uitgevoerd zodat het bijdraagt aan het leren van de leerlingen.			
E1. Zijn doelstellingen van de les en de aanwezige materialen geschikt om te differentiëren naar de niveaus van functioneren van leerlingen?	Deels in orde		
E2. Zijn de opdrachten relevant en zinvol voor de leerlingen?	Deels in orde		
E3. Zijn er verschillende lesmethoden en materialen voorhanden?	In orde		
E4. Is er voldoende tijd voor de verschillende taken?	In orde		
E5. Gaan mondelinge instructies samen met foto's, pictogrammen of geschreven woorden die leerlingen kunnen lezen?	In orde		
E6. Is het tempo van de instructie geschikt en aangepast aan de behoeften van alle leerlingen?	In orde		
E7. Wordt er regelmatig gecheckt of leerlingen de opdracht hebben begrepen en direct na het uitvoeren van de opdracht of het gelukt is?	In orde		
E8. Worden de leerlingen gewezen op de mogelijkheden om keuzes te maken binnen een taak of tussen taken?	In orde		
E9. Wordt er aan leerlingen positieve, specifieke feedback/waardering gegeven voor begeleide activiteiten en zelfstandig werken?	In orde		
E10. Wordt correctieve feedback meteen en positief gegeven tijdens de begeleide oefeningen?	In orde		
E11. Worden er aanpassingen gedaan om aan de individuele onderwijsbehoeften van een leerling te voldoen?	In orde		
Aantekeningen over het gebied "curriculum en instructie": 			
Samenvatting van de uitkomsten van Classroom Setting Positive Behavior Supports			
Omgevingsfactoren	In orde	8	50,0%
	Deels in orde	7	43,8%
	Niet in orde	1	6,3%
	Niet waargenomen	0	0,0%
	Lege cellen	0	0,0%
Gedragssysteem voor de klas	In orde	9	52,9%
	Deels in orde	6	35,3%
	Niet in orde	1	5,9%
	Niet waargenomen	1	5,9%
	Lege cellen	0	0,0%
Curriculum en instructie	In orde	9	81,8%
	Deels in orde	2	18,2%
	Niet in orde	0	0,0%
	Niet waargenomen	0	0,0%
	Lege cellen	0	0,0%

BIJLAGE 13: ABC SCHEMA

ABC gericht op niet startklaar zijn om 9.00u

antecedent gebeurtenis	gedrag	Consequentie gevolg
Te laat gewekt op de groep, hierdoor haasten om op tijd op school te komen,	10 min te laat, niet alle spullen bij zich. Komt zuchtend binnen. Gaat op zijn plek zitten, pakt geen materialen uit de klast.	LIn: Krijgt door tijdstekort zijn taak tijdens eerste lesuur niet af, moet dit tijdens andere lesuren inhalen. Moet gymspullen in pauzetijd ophalen. Lk: stelt lIn gerust en spoort aan om aan het werk te gaan.
Groepsleiding vergeet leerling naar school te brengen	7 min te laat in de les. Komt al kletsend binnen, benoemd hardop dat hij er niets aan kon doen dat hij te laat was.	Medelln: reageren negatief op lIn omdat ze gestoord worden tijdens hun zelfstandig werken les. Lk: geeft lIn hand bij binnenkomst, maakt stilte gebaar en wijst naar zijn plaats
Door escalatie op de groep, kan groepsleiding leerling niet naar school brengen	20 min te laat. Komt vluchtig binnen, zegt op boze toon dat ze op de groep maar eens normaal moeten doen en dat hij best zelf naar school kan lopen.	Lk: geeft lIn een hand en benoemd dat hij er niets aan kon doen dat hij te laat was, dus dat het niet erg is als de taak niet afkomt.
Groepsleiding is telefonisch in gesprek, kan hierdoor leerling niet naar school brengen	10 min te laat, niet alle spullen bij zich. LIn komt binnen en wijst naar grl. LIn zegt hardop; 'het was weer zo ver juf'	Lk: geeft lIn een hand en geeft de lIn een knipoog. LIn: pakt zijn werk en maakt als een speer zijn werk. LIn moet in pauzetijd gymspullen halen.
Leerling heeft ontbijt nog niet op.	5 min te laat, niet alle spullen bij zich. LIn komt met hangende schouders binnen, pakt bakjes uit de kast en kijkt om zich heen.	Lk: geeft lIn hand bij binnenkomst. Geeft compliment dat hij meteen zijn spullen pakt. Gaat naast hem zitten om een start te maken met de lesstof LIn haalt gymspullen in pauzetijd.

Leerling moet wachten tot klasgenoten klaar staan om naar school te gaan	4 min te laat, niet alle spullen bij zich. Komt verdedigend binnen en wijst meteen naar medeleerling waardoor hij te laat was.	Lk: geeft lln hand, stelt lln gerust en benoemt dat hij nog voldoende tijd heeft om zijn taken af te krijgen. Lln haalt spullen in pauzetijd.
Leerling is 's nachts weggelopen en komt in de ochtend zijn bed niet uit.	2 lesuren te laat, niet alle spullen bij zich. Komt schuifelend binnen, gaat aan zijn tafel zitten en legt zijn hoofd op tafel.	Lk: geeft hem een hand en gaat naast hem zitten. Spreek verwachting uit en geeft lln schakeltijd. Medelln: lachen naar lln. Lln lacht terug naar medelln, kijkt naar lk en pakt na paar min zijn bakjes en gaat aan het werk. Lln haalt spullen in pauzetijd.
Er werkt invalgroepsleiding, hierdoor is de structuur van de groep anders dan anders.	15 min te laat. Komt lachend binnen, heeft twee koeken (mag max 1 koek zijn) bij zich.	Lk: geeft lln hand en benoemt dat ze heeft gezien dat er een invaller aan het werk is. Pakt 1 koek weg en geeft de lln schakeltijd om te gaan beginnen.
Groepsleiding weet niet dat leerling naar school moet.	20 min te laat (komt nadat lk naar de groep heeft gebeld) binnen. Lln geeft aan het wel makkelijk te vinden, hoeft hij niet naar school. Lln: taak vermijdend gedrag.	Lln: vindt het de moeite niet om naar aan het eerste uur te beginnen. Lk: sluit bij hem aan, benoemt dat lln zelf kan aangeven wanneer hij school heeft. Het werk dient diezelfde dag af te zijn.
Leerling weigert op de groep te ontbijten, hierdoor geen toestemming om naar school te gaan.	1 lesuur te laat, niet alle spullen bij zich, laat shagbuil en aansteker op de grond vallen, weigert om telefoon in te leven. Zoekt publiek bij medeleerlingen.	Lk: doet poging om lln een hand te geven en steekt hand uit om telefoon in te nemen, lln weigert. Lk benoemt consequentie bij niet inleveren. Lln krijgt time out op de rustbank.
Leerling weigert op de groep medicatie in te nemen, hierdoor geen toestemming om naar school te gaan.	25 min te laat, niet alle spullen bij zich. Komt vloekend binnen. Moppert verbaal	Lk: geeft de leerling een hand, benoemt blij te zijn dat hij op school is. Medelln: reageren verbaal op lln. Lln wordt boos en loopt de klas weer uit.
Leerling (thuiswonend) verslaapt zich.	45 min te laat, niet alle spullen bij zich. Komt met kleine oogjes binnen, zegt weinig en gaat zitten.	Lk: geeft lln hand, maakt grapje om lln te laten schakelen. Als het werk niet af komt, moet het thuis afgemaakt worden. Gymt mee in eigen kleding met leenschoenen.

inwisselen BERKIES

beloningen	aantal Berkies
beker warme chocomel <i>tijdens pauze</i>	5
groene stoel <i>30 min</i>	6
muziek luisteren tijdens zelfstandig werken <i>30 min.</i>	7
computerspel 'na de toets' <i>10 min.</i>	8
liedje(s) toevoegen aan lijst samen met de meneer <i>10 min.</i>	9
Beker soep <i>tijdens pauze</i>	10
darten <i>10 min.</i>	10
gezelschapsspel (2 pers) <i>15 min.</i>	10 p.p
presentje uit de 'foutjesbak'	15
lunch (broodje + drinken) <i>tijdens pauze</i>	20
aflevering checkpoint/Galileo/klokhuis	25

30 min.	
leerwerkcentrum 60 min.	40

**SAMEN SPAREN VOOR HET
GROEPSDOEL:
UITSTAPJE (OCHTEND) MET DE HELE
KLAS**

**Film 500 BERKIES
Uitgebreide lunch 200 BERKIES
Springkussen 150 BERKIES**

meeneemlijst voor school

Falco d.A.	maandag	dinsdag	woensdag	donderdag	vrijdag
Ochtend	pauze	pauze	pauze sport	pauze	pauze sport
middag	sport LWC	LWC / koken		LWC	

Pauze= koek/fruit + drinken

Sport= sporttas met: shirt – sportbroek – sportschoenen – eventueel deo en handdoek

LWC= werkbroek – dichte schoenen – shirt met mouwen

Klassenorganisatie checklist PBS**Klassenorganisatie checklist PBS**Naam leraar: *Jody v.d. B.*Datum: *12-4-2017*

1 = goed in orde 2 = nog niet helemaal in orde 3 = helemaal niet in orde (werkdoel)

1. Bureau leerkracht	1	2	3	prioriteit
De tafel staat op een handige plek	X			
Er zijn duidelijke regels over wat leerlingen aan mijn tafel mogen		X		
Als ik aan mijn tafel zit kan ik de hele klas overzien	X			
Ik gebruik mijn tafel als bureau	X			
Mijn tafel is geordend		X		
Ik heb een instructietafel en een bureau	X			

2. Kasten voor materialen	1	2	3	prioriteit
Materialen die vaak worden gebruikt zijn goed te bereiken	X			
Leerlingen kunnen de methodematerialen goed vinden en pakken	X			
Materialen die ik zelden gebruik zijn op een handige plek (buiten de klas) opgeslagen	X			
De klas is zo ingericht dat leerlingen materialen kunnen pakken zonder anderen lastig te hoeven vallen	X			

3. Procedures aan het begin van de lessen	1	2	3	prioriteit
Er is een duidelijke afspraak/routine voor de leerlingen wat ze doen als ze binnenkomen bij de start van de dag	X			
Ik sta bij de deur om leerlingen te ontvangen	X			
Er is rust bij de start van de dag	X			

- Welke problemen heb je die samenhangen met het begin van de dag of les?

- Welke oplossingen heb je voor (enkele van) deze problemen?

4. Algemene procedures in de klas	1	2	3	prioriteit
Leerlingen weten wat zij mogen doen als ze klaar zijn met werk	X			
Er zijn duidelijke afspraken over het pakken van nieuw schrijfgerei		X		
Tijdens zelfstandig werken hebben de leerlingen hun materialen beschikbaar	X			
Er is een duidelijke procedure voor het naar het toilet gaan	X			
Er is een duidelijke procedure voor het weggaan uit het lokaal	X			
Handige looproutes door de klas worden regelmatig geoefend		X		
Er zijn heldere verwachtingen over eten, drinken, kauwgom en dergelijke	X			
Er zijn duidelijke procedures rondom het gebruik van iPods, mobiele telefoons en andere elektronische apparatuur	X			

- Welke problemen heb je die samenhangen met klassenprocedures?

- Welke oplossingen heb je voor (enkele van) deze problemen?

5. Procedures voor zelfstandig werken	1	2	3	prioriteit
Zelfstandig-werkregels zijn helder voor de leerlingen	X			
Leerlingen weten wanneer ze mogen rondlopen en wanneer niet	X			
Leerlingen weten hoe ze hulp kunnen vragen	X			
Leerlingen weten wanneer ze stil moeten zijn of zachtjes mogen overleggen	X			
Leerlingen weten wat ze moeten doen als hun werk klaar is	X			

- Welke problemen ervaar je als je leerlingen zelfstandig werken?

- Welke oplossingen heb je voor (enkele van) deze problemen?

6. Overgangen	1	2	3	prioriteit
De klas loopt rustig naar andere plekken in de school	X			
Lesovergangen zijn voorspelbaar voor leerlingen	X			
Er zijn regelmatig energizers/ontspanmomenten ingepland tussen lessen		X		
Lesovergangen kosten weinig tijd en verlopen rustig		X		
Het dagschema is gevisualiseerd	X			

- Welke problemen ervaar je bij de overgangen?
- Welke oplossingen heb je voor (enkele van) deze problemen?

7. Procedures aan het einde van de lesperiode of schooldag (basisscholen)	1	2	3	prioriteit
Er is een vast stilte- en aandachtssignaal		X		
Leerlingen reageren direct op de signalen		X		
Er is een procedure voor de afsluiting van de schooldag	X			
Ik sta bij de deur om de leerlingen gedag te zeggen aan het eind van de schooldag	X			

- Welke problemen ervaar je aan het einde van de les of schooldag?
- Welke oplossingen heb je voor (enkele van) deze problemen?

8. Huiswerkbeleid	1	2	3	prioriteit
Er is een algemeen protocol voor het maken van huiswerk				
Er is eenduidigheid rondom agendagebruik van leerlingen				
Huiswerk wordt op een vast moment ingeleverd/besproken				
Ik houd bij hoe leerlingen hun huiswerk maken/leren/inleveren				
Ik heb een vaste aanpak voor het niet maken van huiswerk				
Ik gebruik een bekrachtiging voor het maken van huiswerk				

- Welke problemen ervaar je met het huiswerk maken van je leerlingen?
- Welke oplossingen heb je voor (enkele van) deze problemen?

9. Procedures bij ongewenst gedrag

	1	2	3	prioriteit
Er zijn duidelijke gedragsverwachtingen in mijn klas	X			
Er zijn duidelijke consequenties op het overtreden van gedragsverwachtingen	X			
Er is een procedure voor het uit de klas sturen van leerlingen	X			
Leerlingen kennen deze procedure (de procedure wordt geoefend)	X			

- Welke problemen ervaar je met procedures bij ongewenst gedrag?

- Welke oplossingen heb je voor (enkele van) deze problemen?

10. Procedures voor computergebruik

	1	2	3	prioriteit
Leerlingen weten wanneer en hoe lang zij mogen computeren	X			
Ik heb duidelijke gedragsverwachtingen voor het werken aan de computer	X			

- Welke problemen ervaar je bij computergebruik?

- Welke oplossingen heb je voor (enkele van) deze problemen?

11. Procedures voor afzonderen van leerlingen

	1	2	3	prioriteit
Er is een procedure voor leerlingen die beter in een rustige omgeving werken	X			
Er is/zijn een vaste plek(ken) voor leerlingen die beter in een rustige omgeving werken	X			
Er is een procedure voor als een leerling even niet kan meedoen met de les?	X			

- Welke problemen ervaar je met het afzonderen van leerlingen?

- Welke oplossingen heb je voor (enkele van) deze problemen?

12. Contact opnemen met ouders

	1	2	3	prioriteit
Ik gebruik procedures voor het onderhouden van een positief contact met ouders	X			
Ik gebruik procedures voor oudercontact over problemen van een leerling	X			

- Welke problemen ervaar je rondom oudercontact?

- Welke oplossingen heb je voor (enkele van) deze problemen?

Bewerking van het origineel door Kenniscentrum SWPBS Nederland

BIJLAGE 17: EINDMETING CAT

Checklist positieve interactie in de klas (CAT), 2010. (vertaling door Trees Das & Anita Blonk, 2015)			
Leraar/klas:	Jody vd Biggelaar / OZA	Tijd:	algemeen
		School:	Het Berkenhofcollege
		Datum:	12-4-2017
		Provincie:	Noord Brabant
		Onderwijssoort:	onderwijs-/zorgklas
Aanwijzingen: a. Kies het passende antwoord uit de 4 mogelijkheden naast de antwoordcel (klik in de cel). Sla geen antwoorden over, dat beïnvloedt de percentages. b. Bekijk de percentages in de rubrieken In orde, deels in orde en niet in orde (zie ook de cirkelgrafieken op het volgende blad). c. Bepaal de sterke kanten en de gebieden die verbetering nodig hebben door naar de tekst in de corresponderende antwoordcellen te kijken. d. Ontwikkel een actieplan op basis van de gebieden die het meeste verandering nodig hebben.			
I. Omgevingsfactoren: verschillende aspecten van de omgeving zijn aangepast om probleemgedrag te voorkomen of aan te pakken.			
A. Fysieke omgeving. Het klaslokaal is op een zodanige manier ingericht dat het leren en de zelfstandigheid bevordert wordt.			
A1. Zijn onnodige en afleidende zaken buiten zicht en buiten bereik?	In orde		
A2. Zijn alle materialen geordend en gemakkelijk toegankelijk?	In orde		
A3. Hebben de leerlingen voldoende en veilige opslagruimte?	In orde		
A4. Is het meubilair van de klas dusdanig opgesteld dat de doorstroming gemakkelijk wordt?	In orde		
A5. Zijn de instructie plekken in de klas voldoende zichtbaar en duidelijk afgeschermd?	In orde		
A6. Zijn de gedragsverwachtingen zichtbaar op een zodanige manier dat alle leerlingen het kunnen begrijpen (picto's of woorden)?	In orde		
B. Tijdsindeling van lesmomenten. De volgorde van instructies is dusdanig dat het leren van de leerlingen bevordert wordt.			
B1. Is het schema van de lesactiviteiten opgehangen en wordt het regelmatig bijgewerkt?	In orde		
B2. Zijn de gedragsverwachtingen voor de lesovergangen en activiteiten die geen instructies behoeven, opgehangen en worden zij regelmatig bijgewerkt?	Deels in orde		
B3. Geeft de dagindeling iedere leerling voldoende tijd voor zelfstandig werk, één op één instructie, groepsactiviteiten, omgang met leeftijdgenoten en vrije tijd?	In orde		
B4. Is elke leerling het grootste deel van de tijd bezig met actief leren en is er weinig tijd voor ongestructureerde activiteiten?	In orde		
C. Socialisatie. Mogelijkheden voor instructie om sociaal emotioneel leren in een sociale context te bevorderen.			
C1. Is er voldoende nadruk op de ontwikkeling van de individuele verantwoordelijkheid en onafhankelijkheid van alle leerlingen?	Deels in orde		
C2. Is er een routine dat de leraar en het gezin van de leerling minstens wekelijks contact met elkaar hebben?	In orde		
C3. Worden de vaardigheden onderwezen op de plek waar ze ook gebruikt moeten worden?	In orde		
C4. Worden vriendschappen tussen de leerlingen gestimuleerd?	Deels in orde		
C5. Worden er effectieve en efficiënte communicatiestrategieën gebruikt of aangeleerd?	In orde		
C6. Krijgen leerlingen met een beperking de kans om samen te werken en een praatje te maken met leeftijdsgenoten?	In orde		
Aantekeningen over "omgevingskenmerken": 			
II. Gedragssysteem voor de klas: er wordt een systeem voor gedrag ontwikkeld om gedragsproblemen te voorkomen en zo nodig aan te pakken.			
Definiëren en aanleren van gedrag.			
D1. Zijn er duidelijk gedefinieerde, positief uitgesproken verwachtingen en regels voor de klas (2-3 verwachtingen voor in de klas)?	In orde		
D2. Zijn de mogelijke gedragsincidenten in de klas duidelijk omschreven en is er onderscheid tussen klein en groot probleemgedrag. Is het duidelijk welke incidenten in de klas worden afgehandeld en welke buiten de klas?	In orde		
D3. Is er een systeem (een jaarplanning met instructie en oefenmomenten) voor het aanleren en het oefenen van het gedragsverwachtingen en de regels voor leerlingen?	In orde		
D4. Worden data verzameld in de klassensituatie, worden ze regelmatig geanalyseerd om tot besluitvorming voor gedragsondersteuning te komen?	In orde		
Beloningssysteem.			
D5. Is er een belonings-/erkenning/waarderingssysteem voor gewenst gedrag in de klas?	In orde		
D6. Zijn er specifieke criteria voor het verdienen van beloningen/erkenning/waardering en zijn leerlingen zich bewust van deze specifieke criteria?	In orde		
D7. Komen de leerlingen altijd in aanmerking om erkenning/ waarderingen en beloningen te verdienen?	In orde		
D8. Worden beloningen die zijn verdiend niet weggehaald of wordt er niet gedreigd om deze weg te nemen?	In orde		
D9. Zijn bekrachtigers leeftijd adequaat en toegankelijk voor een verschillend samengestelde groep leerlingen?	In orde		
D10. Wordt het prijzen van gedrag en het corrigeren van gedrag toegepast in een verhouding van 4 : 1?	Deels in orde		
Systeem van consequenties.			
D11. Worden data zichtbaar in de klas gepresenteerd als dit bijdraagt aan de vorderingen van leerlingen?	Deels in orde		
D12. Zijn er momenten of mogelijkheden gecreëerd om de samenwerkingsrelatie tussen ouders en school te versterken?	In orde		

D13. Zijn er aanvullende strategieën voor leerlingen die niet kunnen voldoen aan de gedragsverwachtingen in de klas?	In orde
D14. Worden leerlingen aan hun keuzes herinnerd op een kalme, positieve manier voorafgaand aan de escalatie van gedrag?	In orde
D15. Is er een formele afspraak hoe er gecommuniceerd wordt met ouders en hoe ouders betrokken worden waarbij dit niet afhankelijk is van de leerling als boodschapper?	In orde
D16. Zijn er momenten of mogelijkheden gecreëerd om de samenwerkingsrelatie tussen ouders en school te versterken?	Deels in orde
D17. Zijn er aanvullende strategieën voor leerlingen die niet kunnen voldoen aan de gedragsverwachtingen in de klas?	In orde
Aantekeningen over het gebied "gedrag in de klas":	
	
III. Curriculum en Instructie: materialen en instructies zijn gewijzigd of aangepast om gedragsproblemen te voorkomen of aan te pakken. Instructie : Planning en uitvoering – onderwijs activiteiten zijn op een dusdange wijze ingepland en uitgevoerd zodat het bijdraagt aan het leren van de leerlingen.	
E1. Zijn doelstellingen van de les en de aanwezige materialen geschikt om te differentiëren naar de niveaus van functioneren van leerlingen?	Deels in orde
E2. Zijn de opdrachten relevant en zinvol voor de leerlingen?	Deels in orde
E3. Zijn er verschillende lesmethoden en materialen voorhanden?	In orde
E4. Is er voldoende tijd voor de verschillende taken?	In orde
E5. Gaan mondelinge instructies samen met foto's, pictogrammen of geschreven woorden die leerlingen kunnen lezen?	In orde
E6. Is het tempo van de instructie geschikt en aangepast aan de behoeften van alle leerlingen?	In orde
E7. Wordt er regelmatig gecheckt of leerlingen de opdracht hebben begrepen en direct na het uitvoeren van de opdracht of het gelukt is?	In orde
E8. Worden de leerlingen gewezen op de mogelijkheden om keuzes te maken binnen een taak of tussen taken?	In orde
E9. Wordt er aan leerlingen positieve, specifieke feedback/waardering gegeven voor begeleide activiteiten en zelfstandig werken?	In orde
E10. Wordt correctieve feedback meteen en positief gegeven tijdens de begeleide oefeningen?	In orde
E11. Worden er aanpassingen gedaan om aan de individuele onderwijsbehoeften van een leerling te voldoen?	In orde
Aantekeningen over het gebied "curriculum en instructie":	
	
Samenvatting van de uitkomsten van Classroom Setting Positive Behavior Supports	
	Total
Omgevingsfactoren	In orde 13 81,3%
	Deels in orde 3 18,8%
	Niet in orde 0 0,0%
	Niet waargenomen 0 0,0%
	Lege cellen 0 0,0%
Gedragssysteem voor de klas	In orde 14 82,4%
	Deels in orde 3 17,6%
	Niet in orde 0 0,0%
	Niet waargenomen 0 0,0%
	Lege cellen 0 0,0%
Curriculum en instructie	In orde 9 81,8%
	Deels in orde 2 18,2%
	Niet in orde 0 0,0%
	Niet waargenomen 0 0,0%
	Lege cellen 0 0,0%

BIJLAGE 18: ANTWOORDEN VRAAG 1 EN VRAAG 2 DIGITALE VRAGENLIJST LEERLINGEN

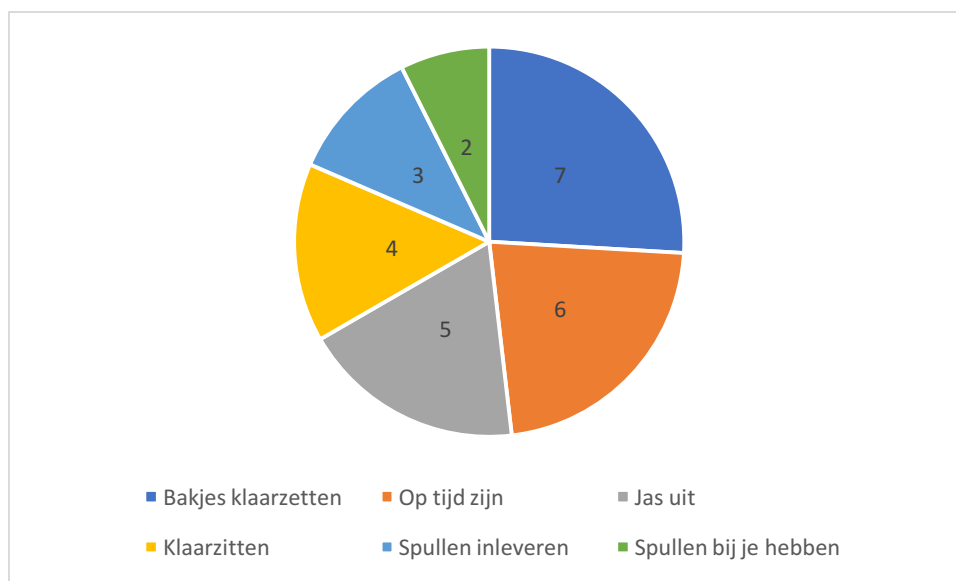
1 Wat zijn de drie kernwaarden van het Berkenhofcollege? Typ de drie woorden in.

luisteren muntjes weet niet	respect veiligheid betrokkenheid (3x)	stille optijd en vinger opsteken	respect veiligheid betrokkenheid (2x)
		lunchen springkussen extra uur lwc	betrokkenheid respect veiligheid (2x)

2 Waar moet je op letten bij de gedragsverwachting: 'startklaar zijn' ? (typ minimaal 3 dingen.)

op tijd jas uit niet praten	jas uit - bakjes klaarzetten - klaar zitten op je stoel -	optijd en alle spullen bij hebben en op je plek zitten	klaarzitten op de plek bakjes klaarstaan alle spullen hebben, zoals sportkleding
dat je op tijd bent. dat je je spullen klaar hebt liggen. en je vinger op steken.	ik ben start klaar	bakjes neerzetten spullen inleveren eten en drinken op tijd	bakje pakken jas aan kapstok telefoon inleveren
op tijd jas ophangen bakjes op tafel	op tijd bakjes op tafel jas ophangen		

Bovenstaande antwoorden zijn schematisch weergegeven in onderstaand figuur.

De getallen in het cirkeldiagram geven het aantal keer dat het antwoord is gekozen weer.